

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри, д.е.н., доцент

_____ Ірина ТОПАЛОВА

« ____ » _____ 2026 р

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
освітньої програми «Облік і оподаткування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

**ОБЛІК І АУДИТ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
ТА ВИТРАТ НА ЗБУТ**

Науковий керівник: к.е.н., доцент
Тетяна ГНАТЬЄВА

Рецензент: к.е.н., доцент
Ганна ДІДУР

Виконала здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти заочної
форми навчання освітньо-професійної
програми «Облік і оподаткування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Марина ТКАЧЕНКО

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота
містить результати власних досліджень.
Використання ідей і текстів інших авторів
має посилання на відповідне джерело*
_____ *Марина ТКАЧЕНКО*

ЗМІСТ	стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА АУДИТУ ВИТРАТ НА ЗБУТ	7
1.1. Економічна сутність договірних зобов'язань та їх класифікація	7
1.2. Теоретико-методичні засади обліку та аудиторського контролю витрат на збут	12
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В ФГ «ВОЙПАН»	 23
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства та фінансові результати його діяльності	23
2.2. Облік договірних зобов'язань та відображення витрат на збут у системі бухгалтерського обліку та	30
2.3. Внутрішній аудит виконання умов договорів та управління заборгованістю.....	39
 РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВИТРАТ НА ЗБУТ.....	 43
3.1. Напрями удосконалення обліку договірних зобов'язань і витрат на збут.....	43
3.2. Автоматизація контролю виконання договірних зобов'язань та оптимізація методики аудиту витрат на збут	50
 ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	 58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем конкуренції, постійними змінами у законодавстві та зростанням вимог до прозорості фінансової інформації. У таких умовах особливого значення набуває належна організація обліку та аудиту договірних зобов'язань, адже вони визначають правові та фінансові взаємовідносини між підприємством і його контрагентами. Невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань може призвести до фінансових втрат, штрафних санкцій та зниження ділової репутації підприємства.

Витрати на збут, у свою чергу, є важливим елементом формування фінансових результатів діяльності. Їх правильне відображення в обліку забезпечує достовірність фінансової звітності та дає можливість керівництву приймати ефективні управлінські рішення щодо оптимізації витрат і підвищення конкурентоспроможності продукції. Водночас аудит витрат на збут дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів, виявити резерви економії та запобігти можливим порушенням.

З огляду на інтеграцію України у світовий економічний простір та поступове впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності, питання удосконалення методики обліку й аудиту договірних зобов'язань та витрат на збут набувають особливої актуальності. Це сприяє підвищенню фінансової дисципліни, формуванню довіри між бізнесом і державою та забезпеченню сталого розвитку підприємств у сучасному економічному середовищі.

Питання сутності зобов'язань та їх відображення в бухгалтерському обліку є предметом наукових дискусій і досліджень багатьох учених, серед яких І.А. Бернажір, Ф. Ф. Бутинець, М.Д. Корінько, Н.В. Кудлаєва, Є.О. Кушнів, Н.П. Михайлишин, Н.В. Потриваєва, А.В.Ружицький, Є.Ф.Югаз, Т.А.Ящук та інші. У їхніх працях простежується різноманітність підходів до трактування економічної природи зобов'язань, що зумовлено складністю поєднання економічного та юридичного аспектів цього поняття. Дослідники наголошують,

що без урахування юридичної сторони неможливо дати однозначне визначення терміну «зобов'язання» в системі бухгалтерського обліку. Саме тому актуальним залишається питання інтеграції економічного і правового підходів, що дозволяє глибше розкрити зміст цього об'єкта та забезпечити його коректне відображення у фінансовій звітності підприємства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування «Перспективи розвитку обліку, контролю і оподаткування в умовах трансформації економічних процесів» (номер держаної реєстрації 0121U110384).

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження організації обліку й аудиту виконання договірних зобов'язань та витрат на збут, а також розробка пропозицій щодо їх удосконалення з урахуванням сучасних вимог законодавства та міжнародних стандартів фінансової звітності в ФГ «ВОЙПАН» Березівського району Одеської області.

Відповідно до цільової спрямованості у роботі вирішуються такі завдання, які мають наукове та практичне значення:

- розкрити економічну сутність договірних зобов'язань та витрат на збут;
- дослідити методичні підходи до їх обліку та аудиту;
- проаналізувати практику ведення обліку та аудиту в ФГ «ВОЙПАН» Березівського району Одеської області;
- виявити проблеми та недоліки у системі обліку й контролю;
- запропонувати напрями вдосконалення обліку та аудиту із використанням сучасних цифрових технологій.

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку та аудиту договірних зобов'язань і витрат на збут на підприємстві, яка забезпечує формування, відображення та контроль фінансової інформації щодо виконання контрактів і витрат, пов'язаних із реалізацією продукції.

Предметом дослідження є методичні та практичні аспекти організації бухгалтерського обліку й аудиту виконання договірних зобов'язань та витрат на

збут, а також інструменти їх удосконалення для забезпечення достовірності фінансової інформації та ефективності управління підприємством.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовано загальнонаукові методи, що ґрунтуються на системному підході до дослідження теоретичних, методичних та організаційних аспектів обліку й аудиту грошових коштів підприємства. Теоретичні положення щодо обліку та аудиту грошових коштів розглядалися із використанням методів індукції та дедукції, які дали змогу конкретизувати їх економіко-правову природу. Для удосконалення порядку ведення обліку та відображення грошових коштів у фінансовій звітності застосовано історичний і логічний методи, а також метод порівняння. Метод спостереження використано для оцінки фактичного стану об'єкта обліку в ФГ «ВОЙПАН» Березівського району Одеської області.

Інформаційна база дослідження: Нормативно-правові акти України: закони, підзаконні акти, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), нормативні документи з аудиту, інструкції, рекомендації Міністерства фінансів України, професійних організацій бухгалтерів та аудиторів. З наукової літератури: монографії, підручники, навчальні посібники, статті у фахових виданнях з питань бухгалтерського обліку та аудиту. До практичних джерел відноситься фінансова, статистична та управлінська звітність, первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку ФГ «ВОЙПАН». Аналітичною базою слугували результати аудиторських перевірок, внутрішні звіти підприємства, публікації у професійних журналах та електронних ресурсах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна використати для удосконалення системи бухгалтерського обліку договірних зобов'язань та витрат на збут, що забезпечить більш точне та своєчасне відображення фінансово-господарських операцій у звітності підприємства; для підвищення ефективності аудиту, завдяки розробці рекомендацій щодо застосування сучасних методик перевірки та контролю виконання договірних зобов'язань і правильності формування витрат на збут, а

також для оптимізації управлінських рішень, тобто результати дослідження дозволяють керівництву підприємства оцінити ефективність використання ресурсів, визначити резерви економії та підвищити конкурентоспроможність продукції.

Загальна характеристика структури та обсягу роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків і списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 71 сторінках друкованого тексту. Робота містить 16 таблиць, 15 рисунків, 5 додатків. Список використаних джерел складається зі 73 найменувань, поданих на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА АУДИТУ ВИТРАТ НА ЗБУТ

1.1 Економічна сутність договірних зобов'язань та їх класифікація

Процес управління фінансово-господарською діяльністю підприємства нерозривно пов'язаний із процедурою оцінки, яка передбачає вартісне вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку, насамперед господарських засобів та джерел їх формування. Водночас будь-який об'єкт обліку має бути попередньо визнаний, що є передумовою його подальшої оцінки. Одним із найменш досліджених аспектів у цьому контексті залишається питання визнання, оцінки та класифікації договірних зобов'язань. Проблема їх оцінювання набуває особливої актуальності в умовах зростання неплатежів та фінансової нестабільності, адже саме правильне визначення вартості зобов'язань впливає на достовірність фінансової звітності та реальність показників платоспроможності підприємства. Договір є головним інструментом організації господарських зв'язків для будь-якого підприємства. Договірні зобов'язання забезпечують безперервність виробничого циклу в аграрному секторі – від закупівлі виробничих ресурсів (насіння, добрив, пального) до збуту вирощеної продукції та оплати послуг з її транспортування. Тому вивчення теоретичних і практичних підходів до визнання, оцінки та класифікації договірних зобов'язань є необхідним для їх ефективного застосування у господарській діяльності та забезпечення належного рівня обліково-аудиторського контролю.

Проблематика визначення дефініції та економічної сутності договірних зобов'язань стала предметом наукового пошуку багатьох дослідників: І.А. Бернажір [5], Ф. Ф. Бутинець [11], М.Д. Корінько [31], Н.В. Кудлаєва [36], Н.П. Михайлишин [43], Н.В. Потриваєва [56], А.В.Ружицький [60], Є.Ф.Югаз [71], Т.А.Ящук [6] та ін. Водночас варто відзначити, що їхні напрацювання

мають певну фрагментарність, оскільки здебільшого зосереджуються на окремих аспектах договірних відносин. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, які мають ґрунтуватися на принципах комплексності та системності, адже договірні зобов'язання в аграрному бізнесі охоплюють широкий спектр економічних, правових та організаційних питань, що потребують узгодженого підходу в обліку та аудиті.

Договірні зобов'язання – це економічні відносини між підприємством і його контрагентами, що виникають на основі укладених договорів, і визначають обсяг прав та обов'язків сторін. Їх класифікація здійснюється за строками виконання, економічним змістом та юридичною природою, що дозволяє ефективно організувати облік і аудит.

За економічною сутністю зобов'язання – це вимога кредитора до боржника виконати певні дії (сплатити кошти, поставити товар, надати послугу) або утриматися від дій.

Вони є невід'ємним елементом фінансово-господарської діяльності, оскільки формують взаємозв'язки між підприємством і зовнішніми суб'єктами.

У бухгалтерському обліку зобов'язання відображаються як джерела формування активів, що впливають на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства.

Економічна сутність полягає у тому, що договірні зобов'язання виступають механізмом забезпечення виконання контрактів, підтримання ділової репутації та фінансової дисципліни.

У сільському господарстві договірні зобов'язання охоплюють не лише класичні поставки продукції, а й сезонні контракти (наприклад, на закупівлю насіння, добрив, пального).

Важливим є врахування довгострокових договорів оренди землі, які формують основу виробничої діяльності.

Довгострокові договори оренди землі в аграрному секторі мають стратегічне значення, адже саме вони формують основу виробничої діяльності підприємства. Земля є головним ресурсом у сільському господарстві, тому її

оренда визначає масштаби та можливості господарювання. Такі угоди забезпечують фінансову стабільність, оскільки дають змогу прогнозувати витрати й доходи, планувати виробничі цикли та інвестиції. Вони створюють юридичні гарантії для підприємства, знижують ризики втрати земельних ділянок і підвищують довіру контрагентів та кредиторів. Наявність довгострокових договорів оренди робить підприємство більш інвестиційно привабливим, адже гарантує стабільність виробничої бази та можливість залучення фінансування. Водночас у аграрному бізнесі виробничі результати залежать від сезонності та природно-кліматичних умов, тому довгострокова оренда дозволяє розподілити ризики між сторонами та забезпечити безперервність діяльності. З точки зору бухгалтерського обліку такі договори відображаються як довгострокові зобов'язання, що впливають на структуру балансу підприємства і потребують ретельної аудиторської перевірки для підтвердження їх відповідності законодавству. Таким чином, довгострокові договори оренди землі є фундаментом економічної діяльності аграрних підприємств і визначають специфіку організації їхнього обліку та аудиту.

Значну роль відіграють експортні контракти, адже аграрна продукція часто реалізується на зовнішніх ринках, що потребує врахування валютних ризиків та міжнародних стандартів.

Експортні контракти в аграрному секторі мають особливе значення, адже значна частина продукції реалізується саме на зовнішніх ринках. Вони забезпечують підприємству доступ до ширшого кола споживачів, формують валютні надходження та підвищують конкурентоспроможність. Водночас такі угоди потребують врахування низки специфічних факторів (рис.1.1).

Таким чином, експортні контракти є не лише інструментом збуту, а й важливим чинником фінансової стабільності та стратегічного розвитку аграрних підприємств, що визначає специфіку їхнього обліку та аудиту.

Виконання договірних зобов'язань у аграрному бізнесі залежить від сезонності та природно-кліматичних умов, що створює додаткові ризики для обліку й аудиту.

**СПЕЦИФІКА ТА ВПЛИВ ЕКСПОРТНИХ КОНТРАКТІВ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

01	ВАЛЮТНІ РИЗИКИ ТА ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ Коливання курсу іноземних валют суттєво впливає на кінцеві фінансові результати підприємства. <i>Необхідні інструменти: застосування механізмів хеджування, страхування ризиків та валютних застережень у договорах.</i>
02	МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ Вихід на зовнішні ринки вимагає суворого дотримання МСФЗ та проходження незалежного аудиту для забезпечення прозорості. <i>Ключова вимога: правильне відображення доходів/витрат у бухобліку та підтвердження їх достовірності.</i>
03	ЛОГІСТИЧНІ ТА МИТНІ УМОВИ ПОСТАВКИ Обов'язкова інтеграція у контракти спеціальних умов поставки відповідно до міжнародних правил Incoterms. <i>Зона контролю: чіткий документальний супровід, розподіл відповідальності за транспортування, страхування та митне оформлення.</i>
04	СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ Експортна діяльність виступає головним драйвером довгострокових якісних змін та підвищення конкурентоспроможності. <i>Результат впливу: стимулювання модернізації виробництва, підвищення якості продукції та впровадження інновацій.</i>

**Рис. 1.1. Структурно-логічна модель впливу експортних контрактів
на діяльність підприємства**

Джерело: розроблено автором на основі дослідження специфікації ЗЕД агрохолдингів.

Виконання договірних зобов'язань у аграрному бізнесі має специфічний характер, адже воно безпосередньо залежить від сезонності виробництва та природно-кліматичних умов. Сільське господарство функціонує у циклах, пов'язаних із посівом, вирощуванням та збором урожаю, тому строки виконання контрактів часто прив'язані до природних факторів. Це створює додаткові ризики для підприємств, оскільки невчасні дощі, посухи, заморозки чи інші

погодні явища можуть призвести до невиконання або часткового виконання договірних зобов'язань.

На рис 1.2. представлено класифікацію договірних зобов'язань. Практичне значення класифікації полягає в тому, що дозволяє структурувати облік і забезпечити прозорість фінансової інформації, сприяє ефективному аудиту, оскільки визначає обсяг перевірки та ризику, а також є основою для управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства.

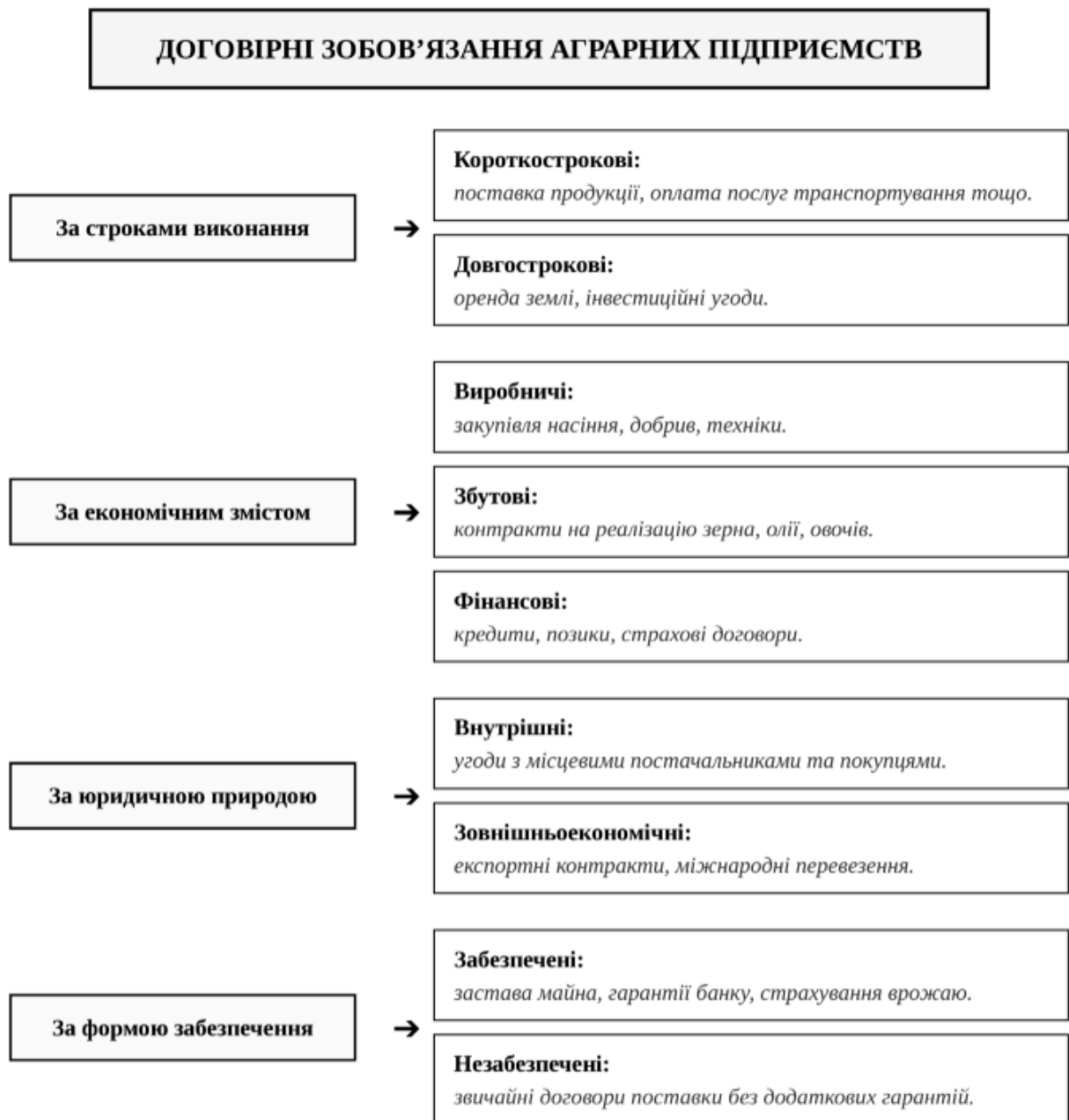

Рис. 1.2. Класифікація договірних зобов'язань аграрних підприємств

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел.

З точки зору бухгалтерського обліку та аудиту така специфіка ускладнює процес відображення та контролю зобов'язань. Необхідно враховувати можливість перенесення строків поставки, коригування обсягів продукції та зміни фінансових результатів. Це потребує застосування гнучких методів обліку, використання резервів та страхових механізмів, а також ретельного документального оформлення змін у договорах.

Крім того, сезонність і природні ризики впливають на фінансову стабільність підприємства, адже невиконання контрактів може призвести до штрафних санкцій, втрати ділової репутації та зменшення довіри з боку партнерів. Саме тому аудит у аграрному секторі має приділяти особливу увагу оцінці ризиків, перевірці відповідності договірних умов реальним виробничим можливостям та аналізу заходів щодо їх страхування чи мінімізації.

Отже, сезонність і природно-кліматичні умови є ключовими факторами, що визначають специфіку виконання договірних зобов'язань у аграрному бізнесі, а їх врахування є необхідною передумовою для достовірного обліку та ефективного аудиту.

1.2. Теоретико-методичні засади обліку та аудиторського контролю витрат на збут

У сучасних умовах господарювання ефективність функціонування підприємства безпосередньо залежить від дієвості його збутової політики та надійності виконання договірних зобов'язань. Витрати на збут є вагомим елементом операційних витрат, який безпосередньо впливає на формування кінцевого фінансового результату.

Проблема методики аудиту витрат на збут знайшла своє відображення у працях багатьох учених, які по-різному трактують сутність та інструментарій аудиторського контролю. Так, проф. М. Д. Білик [7] визначає метод аудиторського контролю як «сукупність методичних прийомів контролю

процесів розширеного відтворення національного продукту і додержання його законодавчого та нормативно-правового регулювання в умовах ринкової економіки». На думку Я.А. Гончарука та В.С. Рудницький [17], метод аудиту – це «сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів, що підлягають вивченню». Водночас Г.М. Давидова [20] розрізняє поняття методу аудиту і методу аудиторської діяльності: перше вони трактують як систему способів і прийомів для формування висновку про достовірність та відповідність звітності чинному законодавству, а друге – як інструментарій оцінки стану об'єктів, що розглядаються.

Таким чином, у науковій літературі простежується різноманітність підходів до визначення методу аудиту, що створює дискусійне поле для подальших досліджень. Одні автори акцентують увагу на економічному змісті аудиту, інші – на його юридичному та нормативному підґрунті. Це свідчить про необхідність інтеграції різних підходів для формування комплексної методики аудиту витрат на збут, яка б відповідала сучасним умовам господарювання та забезпечувала достовірність фінансової інформації.

Згідно з НП(С)БО 16 «Витрати», витрати на збут визначаються як витрати підприємства, пов'язані з просуванням продукції (товарів, робіт, послуг) на ринку та її безпосередньою реалізацією. Вітчизняні стандарти чітко регламентують склад цих витрат, до якого відносяться:

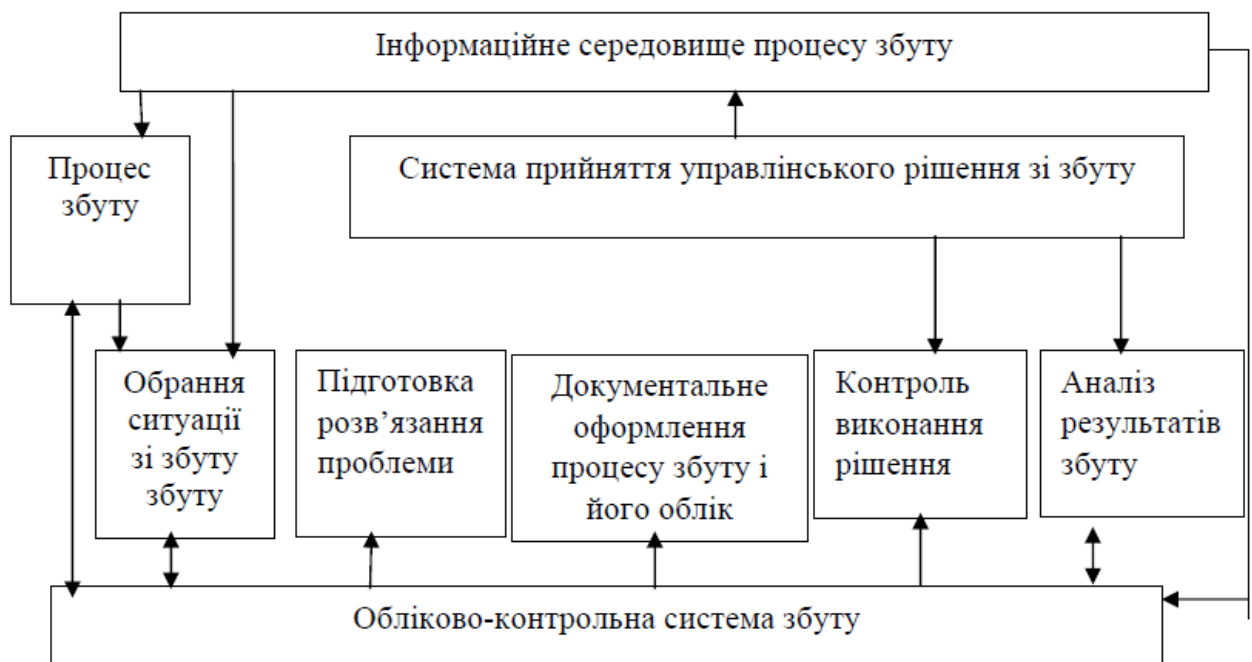
- витрати на пакування та ремонт тари;
- оплата праці та комісійні винагороди працівникам відділу збуту, торговим агентам;
- витрати на рекламу та маркетингові дослідження;
- витрати на передпродажну підготовку товарів;
- витрати на відрядження персоналу, зайнятого збутом;
- витрати на утримання та амортизацію основних засобів, що забезпечують збут;
- витрати на транспортування, перевалку, страхування продукції;
- витрати на гарантійне обслуговування та ремонт;

- інші витрати, безпосередньо пов'язані зі збутом [52].

Збут можна визначити як процес, що розпочинається з моменту укладення усної чи письмової угоди про купівлю-продаж продукції та триває до повного розрахунку покупця й переходу товару у його власність. Діяльність зі збуту продукції охоплює управлінські дії, спрямовані на забезпечення цього процесу.

Водночас діяльність у сфері збуту не зводиться лише до реалізації готової продукції. Вона включає орієнтацію виробництва на задоволення платоспроможного попиту, активну роботу на ринку з підтримки та формування попиту на продукцію підприємства, а також організацію ефективних каналів розподілу та руху готової продукції.

Відомості щодо збуту займають визначене місце в інформаційному середовищі та бухгалтерській системі підприємства. Для більш повного розуміння ролі інформації про збут у цих системах подано її графічне відображення (рис. 1.3).

1.3. Інформаційне середовище та система обліково-контрольного управління збутом на підприємстві

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел.

Методологічні засади передбачають, що витрати на збут не формують виробничу собівартість продукції, а відносяться на фінансовий результат підприємства. Їх правильне відображення у бухгалтерському обліку забезпечує достовірність фінансової звітності, дозволяє здійснювати аналіз ефективності збутової діяльності та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Класифікація витрат на збут має важливе значення для бухгалтерського обліку, оскільки дозволяє не лише відображати їх у звітності, а й проводити аналіз, планувати обсяги реалізації, визначати оптимальний рівень цін та прогнозувати прибуток. Витрати на збут не формують собівартості продукції, а покриваються за рахунок валового прибутку підприємства.

Таким чином, витрати на збут є ключовим елементом системи управління збутовою діяльністю, забезпечують ефективність реалізації продукції та потребують чіткої класифікації й контролю для уникнення непродуктивних витрат і збереження фінансової стабільності підприємства.

У науковій літературі точаться дискусії щодо термінологічної точності поняття «витрати на збут». Значна частина дослідників пропонує замінити або деталізувати цей термін більш сучасними визначеннями, такими як «маркетингові витрати» або «витрати на рекламу та маркетинг», адже вони глибше відображають сучасну економічну сутність операцій. Зокрема, у дослідженнях Ю.Ю.Морозюк, Т.О.Меліхової, О.Г.Мусійченко акцент зроблено на необхідності чіткого відокремленого обліку збутових і маркетингових витрат. Автори обґрунтовано доводять, що нинішня практика узагальнення всіх витрат на одному рахунку 93 «Витрати на збут» є укрупненою і не забезпечує належного інформаційного забезпечення системи стратегічного управління [46].

З метою усунення цього недоліку та деталізації інформації для прийняття управлінських рішень, методично доцільним є впровадження дворівневої системи субрахунків (рис. 1.4).

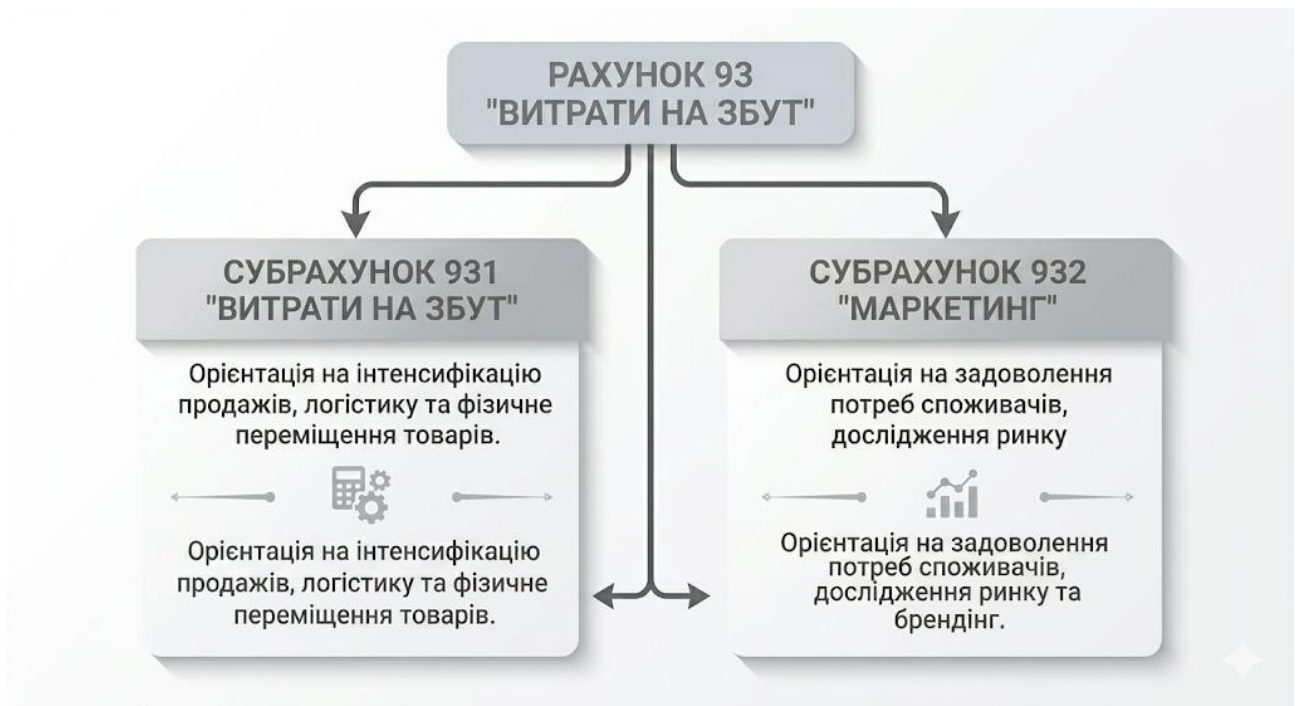

Рис. 1.4. Рекомендована структура аналітичних субрахунків для оптимізації аудиту та обліку витрат

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел.

Такий розподіл дозволяє розмежувати концепцію збуту (орієнтовану на збут вже виробленого) та концепцію маркетингу (спрямовану на довгострокове задоволення потреб клієнтів та формування попиту).

Для побудови якісної методики аудиту важливим є інтеграція теоретичних підходів до визначення сутності витрат. Так, у дослідженнях Т.О. Мулик, Я.І. Мулик уточнено підходи до класифікації витрат через призму двох фундаментальних підходів:

- ресурсний підхід, який трактує витрати як вартість спожитих у процесі діяльності ресурсів підприємства.

- бухгалтерський підхід, що розглядає витрати відповідно до міжнародних та національних стандартів як зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком розподілу між власниками) [49].

Науковцями запропоновано багаторівневу класифікацію, яка дозволяє оцінювати витрати за способом перенесення вартості, місцем виникнення,

економічним змістом, функціями управління та доцільністю здійснення. На основі синтезу цих підходів, нами сформовано матрицю класифікації витрат на збут для цілей аудиторської перевірки (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Багаторівнева класифікація витрат на збут для цілей аудиту

Ознака класифікації	Елементи витрат на збут	Методичне значення для аудитора
За економічним змістом	Елементи витрат (матеріальні, оплата праці, ЄСВ, амортизація, інші).	Дозволяє оцінити структуру витрат та провести вертикальний аналіз.
За способом перенесення	Прямі та непрямі витрати на збут конкретних видів продукції.	Оцінка точності калькулювання рентабельності окремих каналів збуту.
За доцільністю здійснення	Продуктивні (корисні) та непродуктивні (втрати від псування товарів, штрафи за порушення умов поставки)	Виявлення прихованих збитків та резервів зниження витрат.
За функціями управління	Логістичні, рекламні, гарантійні, управлінсько-збутові.	Оцінка ефективності окремих підрозділів (маркетингу, логістики).

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел.

З позиції методики аудиту, контроль витрат на збут не може розглядатись ізольовано від договірної політики підприємства. Договірна політика є базисом, який визначає юридичні умови господарських угод, безпосередньо впливає на комерційні ризики, умови поставок (наприклад, за Інкотермс), систему знижок та фінансові санкції. При управлінні та аудиті витрат на збут необхідно в обов'язковому порядку враховувати:

- тип виробництва (масове, серійне, індивідуальне), що визначає регулярність та обсяги збутових витрат;
- чинник сезонності, який зумовлює нерівномірність здійснення витрат на рекламу та зберігання продукції протягом року;
- умови виконання договорів, порушення яких призводить до виникнення непродуктивних витрат у вигляді штрафів, пені та неустойок, що суттєво погіршує фінансову стабільність підприємства.

Таким чином, організація методики аудиту цього сегменту має базуватися на суворих універсальних принципах, адаптованих під специфіку збуту (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Принципи організації обліку та аудиту витрат на збут

Назва принципу	Сутність та вимоги принципу	Застосування в методиці аудиту витрат на збут
Документування	Будь-яка операція має підтверджуватися належно оформленим первинним документом.	Аудитор перевіряє наявність ТТН, актів виконаних рекламних послуг, звітів про маркетинг.
Незмінність методології	Обрана облікова політика застосовується послідовно з року в рік.	Перевірка незмінності методів розподілу непрямих витрат та нарахування амортизації збутових ОЗ.
Своєчасність відображення	Реєстрація витрат у тому періоді, коли вони були фактично понесені (принцип нарахування).	Перевірка операцій наприкінці року (тест відсікання) для унеможливлення перенесення витрат на інший період.
Контроль та регламентація	Чітке групування витрат за об'єктами та недопущення змішування з виробничими витратами.	Моніторинг недопущення неправомірного включення витрат на збут до складу виробничої собівартості (рахунок 23).

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел [7,9,14].

Поєднання теоретичних засад класифікації витрат як спожитих ресурсів (із урахуванням бухгалтерського підходу щодо зменшення економічних вигід) разом із практичним розмежуванням збутових і маркетингових підсистем на рівні аналітичних рахунків дозволяє сформувати прозору та контрольовану систему. Проведення аудиту за вищезазначеними методичними етапами забезпечує не лише підтвердження достовірності фінансової звітності, а й створює надійну інформаційну базу для уникнення непродуктивних витрат, оптимізації договірної політики та збереження загальної фінансової стабільності суб'єкта господарювання.

О. Шевчук розглядаючи особливості методики аудиту витрат на збут та перспективи її вдосконалення, підкреслює, що нині відсутнє єдине визначення

поняття «методика аудиту», зокрема щодо витрат на збут, а також бракує узгодженої нормативно-правової бази [68].

У працях провідних учених (Г.Б. Пчелянської, Т.Д. Маркової, К.С. Дойчевої) метод аудиту трактується як сукупність прийомів і способів, що дозволяють оцінити стан об'єктів та зробити висновок про достовірність і законність господарських операцій. Шевчук пропонує власне визначення методу аудиту витрат на збут – як поєднання дій, що застосовуються для перевірки витрат у межах чинної законодавчої бази [59].

Найбільш ефективними методичними прийомами аудиту витрат на збут автор вважає документальну та фактичну перевірку, які дають змогу оцінити правовий статус операцій, достовірність документів та правильність арифметичних розрахунків. Серед організаційних прийомів доцільними є вибірковий контроль та використання комп'ютерних технологій, що особливо актуально для підприємств цукрової галузі у період сезонних робіт.

Методика аудиту витрат на збут має охоплювати: визначення нормативних документів, опис альтернативної облікової політики, перелік первинних документів, реєстри аналітичного й синтетичного обліку, класифікацію можливих порушень, довідники аудитора та опис контрольних процедур.

У таблиці 1.3 систематизовано основні об'єкти внутрішнього контролю, що стосуються витрат на збут, а також наведено очікувані контрольні дії, можливі ризики та відповідні аудиторські процедури. Вона демонструє, як внутрішній контроль допомагає запобігати помилкам і викривленням у бухгалтерському обліку. Зокрема, контроль договорів із залученням юриста та фінансового директора мінімізує ризик укладання угод на не вигідних умовах; перевірка первинних документів дозволяє уникнути включення до витрат послуг, які фактично не були надані; а правильна класифікація витрат відповідно до НП(С)БО 16 забезпечує достовірність фінансової звітності. Таким чином, таблиця 1.3 є практичним інструментом для оцінки ефективності системи внутрішнього контролю та визначення напрямів аудиторської перевірки.

Таблиця 1.3

Тести внутрішнього контролю та оцінка ризиків для витрат на збут

Об'єкт контролю	Очікувана контрольна дія	Можливий ризик (Помилка)	Аудиторська процедура для перевірки
Договірні зобов'язання	Наявність віз юриста та фінансового директора на договорах постачання	Заклучення угод на не вигідних або фіктивних умовах	Перевірка юридичної чистоти договорів, вибіркова звірка підписів
Первинні документи	Затвердження актів виконаних робіт з реклами/логістики керівником	Включення до витрат на збут послуг, які не надавалися	Перевірка актів, звітів про рекламні кампанії, ТТН
Класифікація витрат	Розмежування витрат на збут та адмінвитрат (згідно з НП(С)БО 16)	Штучне завищення/заниження собівартості або операційного прибутку	Аналіз відповідності кореспонденції рахунків: Дт 93 – Кт 20, 13, 63, 65, 66

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел [21, 31].

У таблиці 1.4 представлено програму аудиту, яка охоплює ключові процедури перевірки договірних зобов'язань та витрат на збут. Вона містить перелік аудиторських дій, джерела інформації та методи аудиту, що застосовуються для підтвердження достовірності даних.

Зокрема, перевірка реальності та правомірності договорів здійснюється шляхом юридичного аналізу та зустрічної перевірки з контрагентами; контроль дотримання строків розрахунків базується на аналізі банківських виписок та актів звірки; обґрунтованість витрат на збут підтверджується кошторисами та актами виконаних робіт; правильність відображення витрат на тару та упаковку перевіряється шляхом зіставлення даних складського та бухгалтерського обліку; а віднесення витрат на рахунок 93 контролюється через аналіз оборотно-сальдової відомості та Головної книги.

Таблиця 1.4

Програма аудиту виконання договірних зобов'язань та витрат на збут

№ з/п	Аудиторська процедура	Джерела інформації (що перевіряємо)	Методи аудиту (як перевіряємо)
1.	Перевірка реальності та правомірності укладених договорів	Договори купівлі-продажу, поставки, комісії	Юридичний аналіз, зустрічна перевірка з контрагентами
2.	Контроль дотримання строків та умов розрахунків	Виписки банку, акти звірки взаєморозрахунків	Арифметична перевірка, аналіз строків позовної давності
3.	Перевірка обґрунтованості витрат на збут	Кошториси витрат, акти виконаних робіт	Наочне спостереження, підтвердження, аналіз доцільності
4.	Перевірка правильності відображення витрат на тару та упаковку	Лімітно-забірні картки, накладні, рахунки 204, 284	Перерахунок, зіставлення даних складського та бухгалтерського обліку
5.	Перевірка правильності віднесення витрат на рахунок 93	Оборотно-сальдова відомість за рахунком 93, Головна книга	Аналітичне тестування, перевірка кореспонденції рахунків

Джерело: розроблено автором на основі опрацьованих наукових джерел [59,61,68].

Тобто таблиця 1.4 відображає комплексний підхід до аудиту, що поєднує документальні, аналітичні та спостережні методи, забезпечуючи повноту та достовірність перевірки.

Отже у першому розділі було розглянуто економічну сутність договірних зобов'язань, їх класифікацію та специфіку функціонування в аграрному секторі. Доведено, що договори виступають ключовим інструментом організації господарських зв'язків, забезпечують безперервність виробничого циклу та формують основу фінансової стабільності підприємства. Особливу увагу приділено довгостроковим договорам оренди землі та експортним контрактам, які визначають стратегічні перспективи розвитку аграрних підприємств і потребують ретельного обліку та аудиту.

У теоретико-методичному аспекті витрати на збут розглянуто як вагомий елемент операційних витрат, що безпосередньо впливає на фінансовий результат. Наукові дискусії щодо методики аудиту витрат на збут засвідчили

різноманітність підходів до визначення його сутності та інструментарію. Одні автори акцентують увагу на економічному змісті аудиту, інші — на його юридичному та нормативному підґрунті, що зумовлює необхідність інтеграції цих підходів.

Важливим результатом є обґрунтування багаторівневої класифікації витрат на збут для цілей аудиту, яка дозволяє здійснювати комплексний аналіз їх структури, доцільності та ефективності. Зазначено, що контроль витрат на збут не може бути ізольованим від договірної політики підприємства, адже саме вона визначає комерційні ризики, умови поставок та фінансові санкції.

Таким чином, у розділі сформовано теоретико-методичну базу для подальшого дослідження практичних аспектів автоматизації контролю договірних зобов'язань та оптимізації методики аудиту витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН». Це створює основу для розробки ефективної системи управління фінансами, яка поєднує економічні та юридичні підходи й забезпечує достовірність фінансової інформації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В ФГ «ВОЙПАН»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства та фінансові результати його діяльності

Фермерське господарство «ВОЙПАН», розташоване у смт Іванівка Березівського району Одеської області функціонує як самостійний суб'єкт господарювання аграрного сектору економіки України з 2008 року та здійснює виробничо-комерційну діяльність відповідно до чинного законодавства. Господарство створене з метою ведення сільськогосподарського виробництва, отримання прибутку та забезпечення економічної стабільності власників за рахунок раціонального використання земельних, матеріальних і трудових ресурсів. Господарство діє на принципах самофінансування, господарської самостійності та відповідальності за результати своєї діяльності, що є характерним для фермерських форм організації аграрного бізнесу.

Основним видом діяльності господарства є виробництво сільськогосподарської продукції рослинницького та тваринницького напрямку, що обумовлено природно-кліматичними умовами регіону, структурою земельного фонду та спеціалізацією підприємства. Детальні завдання та напрямки діяльності представлені в Статуті (Додаток А). Одеська область характеризується сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами для вирощування зернових і технічних культур, що формує економічні передумови для стабільного функціонування фермерських господарств та визначає напрями їх виробничої діяльності. Земельні ресурси є основним засобом виробництва підприємства, а ефективність їх використання безпосередньо впливає на обсяги виробництва, рівень собівартості продукції та фінансові результати.

ФГ «ВОЙПАН» є мікропідприємством проте з великими перспективами розвитку. На початку свого заснування ФГ спеціалізувалося вирощуванням

свиней, проте в силу обставин даний вид економічної діяльності став не рентабельним. Проте відродження цього виробництва з використанням новітніх технологій може бути реальним та реалізованим. Після початку повномасштабної війни було тимчасово призупинено діяльність, проте літом 2024 року ФГ почало відновлювати своє функціонування змінивши основний вид діяльності на вирощування зернових та зернобобових КВЕД 01.11. Було заключено на 7 років договори оренди земельних ділянок площею 49 га та засіяно озимою пшеницею. В 2025 році площа земельних угідь збільшилася до 93 га, що дозволило розширити виробництво готової продукції, та висіяно бобові культури.

Організаційна структура господарства «ВОЙПАН» хоч не велика, проте дозволяє ефективно виконувати поставлені цілі та якісно управляти основними процесами на підприємстві. Нині крім членів фермерського господарства, працевлаштовано двоє працівників. Є великі перспективи нарощення потужностей, зокрема розвиток тваринництва, адже ферма та підсобне господарство було збережено. Звичайно необхідні інвестиції для закупівлі племінних порід свиней та поліпшення умов їх вирощування.

Земельний фонд фермерського господарства формується на основі укладених договорів оренди земельних ділянок із фізичними особами — власниками паїв. Відповідно до реєстру договорів (Додаток Б), загальна площа земель, що перебувають у користуванні підприємства, становить майже 93 га.

Таблиця 2.1

Земельні ресурси ФГ «ВОЙПАН»

Орендодавець	Площа, га	Строк дії договору	Діє до	Територія
Юрковський Василь Васильович	49,0705	7 років	01.07.2031	Іванівська ТГ
Войпан Василь Володимирович	17,6806	7 років	01.07.2031	Дачненська с/р, с. Єгорівка
Кайсин Микола Філатович	8,7493	7 років	15.09.2032	Дачненська с/р, с. Єгорівка
Неберова Тетяна Миколаївна	8,7490	7 років	15.09.2032	Дачненська с/р, с. Єгорівка
Созанська Людмила Миколаївна	8,7493	7 років	15.09.2032	Дачненська с/р, с. Єгорівка
Разом	92,9987	—	—	—

Аналізуючи фінансову звітність за 2023-2025 роки, робимо висновки, що 2024 року ще не було товарної продукції, тому чистий дохід від реалізації відсутній, проте бачимо наступну динаміку активів і капіталу досліджуваного господарства за 2023-2025 роки, що представлена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка активів і капіталу ФГ «ВОЙПАН»

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р., +/-	2025 р. до 2023 р., %
Необоротні активи, тис. грн	124,2	666,9	1020,6	896,4	в 7,2 рази
Оборотні активи, тис. грн	450,0	870,9	1646,4	1196,4	в 3,7 рази
Власний капітал, тис. грн	188,7	151,0	365,7	177,0	+93,8%
Поточні зобов'язання, тис. грн	385,5	1386,8	2301,3	1915,8	в 6 разів
Баланс (активи всього), тис. грн	574,2	1537,8	2667,0	2092,8	в 4,6 рази

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності ФГ «ВОЙПАН» (Додаток В)

Аналіз даних таблиці 2.2 показав, що необоротні активи зросли у 7,2 раза (з 124,2 тис. грн у 2023 р. до 1020,6 тис. грн у 2025 р.). Це свідчить про значні інвестиції у довгострокові ресурси (основні засоби, обладнання). Оборотні активи збільшилися у 2,7 рази, що говорить про розширення оборотних ресурсів, але темпи їх росту нижчі за необоротні. Баланс (активи всього) зріс у 4,6 рази, що демонструє загальне нарощення майнового потенціалу підприємства.

Власний капітал зріс лише у 1,9 рази (з 188,7 до 365,7 тис. грн), тобто набагато повільніше, ніж активи. Поточні зобов'язання збільшилися у 6 разів (з 385,5 до 2301,3 тис. грн), що свідчить про значне залучення позикових коштів.

У 2023 р. співвідношення власного капіталу до зобов'язань було більш збалансованим (188,7 проти 385,5). У 2025 р. зобов'язання майже у 6,3 рази перевищують власний капітал (2301,3 проти 365,7), що вказує на високий рівень фінансових ризиків та залежність від кредиторів.

Тобто, підприємство активно розвивається, нарощуючи активи, особливо необоротні, що може свідчити про інвестиції у виробничу базу. Власний капітал зростає повільно, що знижує фінансову стійкість. Основне джерело

фінансування – позикові кошти, що створює ризик надмірної кредитної залежності. Відсутність доходу у 2024 р., але вже відбувалося активне інвестування у майно. Для підвищення фінансової стабільності підприємству варто збільшувати частку власного капіталу та поступово зменшувати залежність від кредиторів.

Таким чином, структура балансу показує суттєве зростання активів та одночасне збільшення зобов'язань, що знизило частку власного капіталу у фінансуванні господарства. Однак сам баланс не дає відповіді на питання про ефективність діяльності – для цього проведемо аналіз фінансових результатів, який відображає доходи, витрати та кінцевий фінансовий результат підприємства. Саме він дозволяє оцінити, чи виправдане таке розширення активів і чи забезпечує воно прибутковість господарства.

У 2023 році доходи та витрати були відсутні, тому базою для порівняння в таблиці 2.3. взято 2024 рік.

Таблиця 2.3

Динаміка доходів і витрат в ФГ «ВОЙПАН»

Показник	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2024 р., +/-
Чистий дохід від реалізації	–	1957,2	+1957,2
Інші доходи	–	–	–
Разом доходи	–	1957,2	+1957,2
Собівартість реалізованої продукції	–	(1471,2)	–
Інші витрати	(1,0)	(224,2)	+223,2
Разом витрати	1,0	1695,4	+1694,4
Фінансовий результат до оподаткування	-1,0	261,8	+262,8
Податок на прибуток	(36,7)	(47,1)	+10,4
Чистий прибуток (збиток)	-37,7	214,7	+252,4

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності ФГ «ВОЙПАН»

Як видно з таблиці 2.3, у 2024 році господарство працювало зі збитком, що відображає початковий етап активізації діяльності після тривалого простою. Проте вже у 2025 році відбувся різкий стрибок: підприємство отримало майже 2 млн грн

доходу та сформувало чистий прибуток понад 214 тис. грн. Це свідчить про ефективне використання нових активів і поступове зміцнення фінансових позицій.

Аналіз платоспроможності ФГ «ВОЙПАН» наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз платоспроможності ФГ «ВОЙПАН»

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2024 р., +/-	Тенденція
Коефіцієнт автономії	0,33	0,10	0,14	+0,04	Різде падіння у 2024, часткове відновлення у 2025
Коефіцієнт фінансової залежності	0,67	0,90	0,86	-0,04	Зростання боргового навантаження, невелике зниження у 2025
Коефіцієнт покриття зобов'язань активами	1,49	1,11	1,16	+0,05	Погіршення у 2024, невелике покращення у 2025
Рентабельність активів	—	-2,5%	8,1%	+10,6 п.п.	-
Рентабельність власного капіталу	—	-25%	59%	+84 п.п.	-

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності ФГ «ВОЙПАН»

За даними таблиці 2.4. бачимо, що у 2023 році господарство мало відносно стійку структуру балансу: коефіцієнт автономії становив третину, а покриття зобов'язань активами було на рівні 1,49. Проте відсутність доходів і прибутку не дозволяє оцінити ефективність діяльності. У 2024 році ситуація різко погіршилася – власний капітал скоротився, боргове навантаження зросло, а підприємство отримало збиток.

Порівняння 2025 року з 2024 роком показує суттєве покращення: коефіцієнт автономії трохи зріс, боргове навантаження знизилося, а покриття зобов'язань активами покращилося. Найбільш вражаючі зміни – у рентабельності: підприємство перейшло від збитковості до високої прибутковості, а ефективність використання власного капіталу зросла більш ніж у два рази. Це підтверджує, що інвестиції та активізація діяльності у 2025 році дали відчутний економічний ефект.

Для оцінки ефективності використання ресурсів фермерського господарства «ВОЙПАН» проведемо розрахунок показників ділової активності за 2023–2025 роки в таблиці 2.5. Ці коефіцієнти дозволяють визначити швидкість обороту активів, запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, а також ефективність використання основних засобів і власного капіталу.

Таблиця 2.5

Аналіз ділової активності ФГ «ВОЙПАН»

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2024 р., +/-
Оборотність активів	–	–	0,73	+0,73
Оборотність оборотних активів	–	–	1,19	+1,19
Оборотність власного капіталу	–	–	5,35	+5,35
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	–	–	27,9	+27,9
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	–	–	9	–
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	–	–	13	–
Оборотність запасів	–	–	2,66	+2,66
Коефіцієнт мобільності активів	0,78	0,57	0,62	+0,05
Фондовіддача	–	–	1,92	+1,92

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності ФГ «ВОЙПАН»

Особливу увагу приділено строкам погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, які характеризують рівень платіжної дисципліни та фінансової гнучкості підприємства. Отримані результати дають змогу комплексно оцінити інтенсивність господарської діяльності та її вплив на фінансову стійкість і прибутковість підприємства.

Отже, за даними таблиці 2.5 бачимо, у 2023–2024 роках показники ділової активності не підлягають розрахунку через відсутність доходів від реалізації продукції. Це свідчить про те, що господарство перебувало на етапі формування виробничої бази та не здійснювало активної операційної діяльності. Лише у 2025 році підприємство продемонструвало реальну ефективність використання ресурсів: активи обернулися 0,73 рази, оборотні активи – 1,19 раза, а власний капітал – понад 5 разів. Такі результати свідчать про високу інтенсивність господарської діяльності

у перший рік активної роботи. Важливим є й коефіцієнт мобільності активів: після зниження у 2024 році він зріс до 0,62, що відображає збільшення частки оборотних активів у загальній структурі балансу та підвищення гнучкості підприємства у використанні ресурсів.

Аналіз фінансової звітності фермерського господарства «ВОЙПАН» за 2023–2025 роки показав суттєві зміни у структурі та результатах діяльності підприємства. У 2023 році господарство фактично не здійснювало операційної діяльності, що відобразилося у відсутності доходів та прибутку, хоча баланс мав відносно стійку структуру з коефіцієнтом автономії на рівні 0,33.

У 2024 році відбулося розширення активів та зростання зобов'язань, проте фінансовий результат був збитковим (-37,7 тис. грн), а коефіцієнти фінансової стійкості різко погіршилися: автономія знизилася до 0,10, а боргове навантаження зросло до 0,90. Це свідчить про критичну залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Лише у 2025 році підприємство продемонструвало реальну ефективність: активи зросли у 4,6 раза порівняно з 2023 роком, чистий дохід склав майже 2 млн грн, а чистий прибуток – 214,7 тис. грн. Коефіцієнти рентабельності підтвердили позитивну динаміку: рентабельність активів досягла 8,1%, а рентабельність власного капіталу – 59%. Показники ділової активності також свідчать про високий рівень інтенсивності використання ресурсів: оборотність запасів – 2,66, дебіторської заборгованості – 27,9, кредиторської – 41,6, строки їх погашення відповідно 13 та 9 днів. Фондовіддача становила 1,92, що підтверджує ефективність використання основних засобів.

Таким чином, у 2025 році господарство вийшло на якісно новий рівень розвитку: від збитковості та фінансової нестабільності у 2024 році до прибутковості та високої ділової активності. Це свідчить про успішне використання інвестицій у виробничі ресурси та формування передумов для подальшого зміцнення фінансової стійкості підприємства.

2.2. Облік договірних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку та витрати на збут

Договірні зобов'язання займають ключове місце у фінансово-господарській діяльності фермерського господарства «ВОЙПАН», оскільки саме вони визначають правові та економічні взаємовідносини підприємства з контрагентами. Через систему укладених договорів господарство забезпечує безперервність виробничого процесу, формує структуру витрат та контролює своєчасність розрахунків (рис.2.1-2.2).

У практичній діяльності ФГ «ВОЙПАН» договірні зобов'язання охоплюють такі напрями:

- Закупівля насіння для проведення посівних робіт, що оформлюється договорами купівлі-продажу з постачальниками аграрної продукції.
- Придбання добрив для забезпечення належного рівня врожайності, що супроводжується накладними та актами приймання-передачі.
- Закупівля палива для роботи сільськогосподарської техніки, яке відображається у бухгалтерському обліку через рахунки розрахунків з постачальниками.
- Отримання транспортних послуг для перевезення готової продукції до місць реалізації, що підтверджується договорами на транспортне обслуговування та актами виконаних робіт.

Оренда земельних ділянок, яка є стратегічною основою виробничої діяльності підприємства, оформлюється договорами оренди та відображається у системі бухгалтерського обліку як довгострокові зобов'язання.

Таким чином, договірні зобов'язання у ФГ «ВОЙПАН» формують основу його господарських процесів: від забезпечення виробництва ресурсами до реалізації готової продукції. Вони виступають інструментом правового регулювання та фінансового контролю, а їх належне відображення у бухгалтерському обліку забезпечує достовірність фінансової звітності та можливість ефективного управління підприємством.

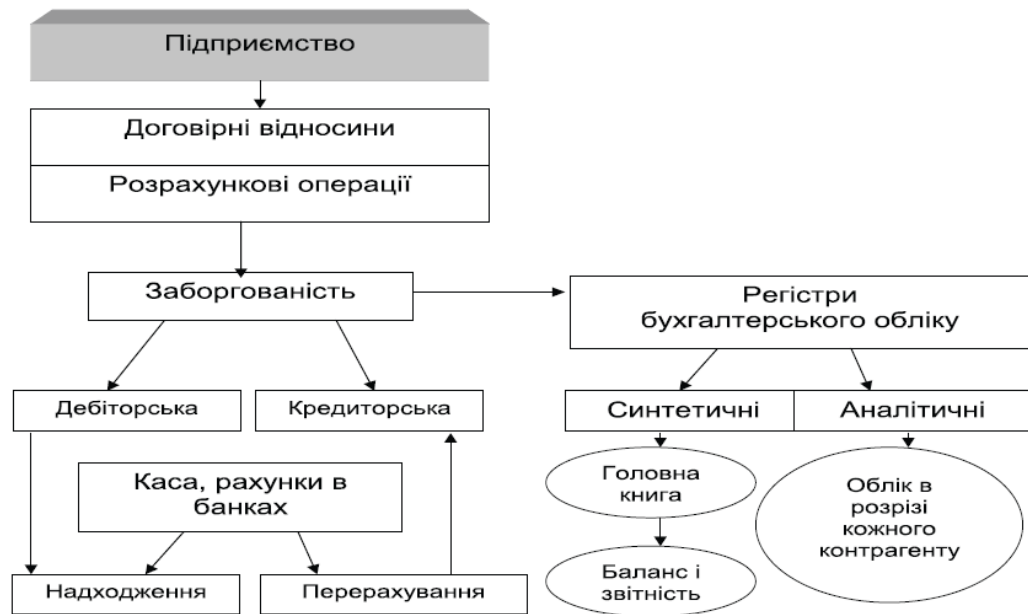

Рис. 2.1. Схема бухгалтерського обліку на підприємстві

У господарській діяльності ФГ «ВОЙПАН» договірні зобов'язання оформлюються відповідними первинними документами, які підтверджують факт виникнення прав та обов'язків між підприємством і його контрагентами. Саме документальне забезпечення є базою для правильного відображення операцій у бухгалтерському обліку та формування достовірної фінансової звітності.

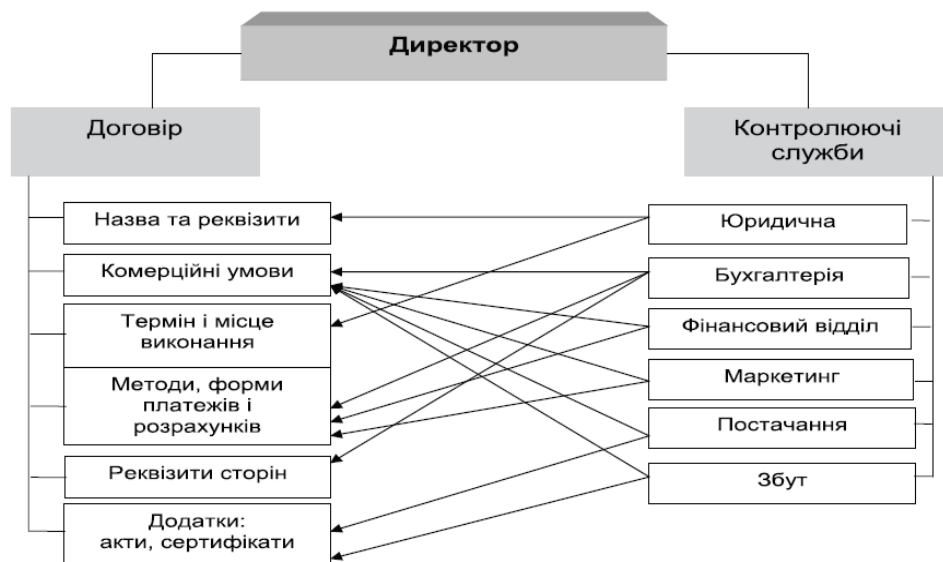

Рис. 2.2. Розподіл обов'язків між службами щодо укладання договорів

Весь масив документації підприємства можна розділити на кілька ключових категорій відповідно до напрямів діяльності. Загальну структуру та взаємозв'язок основних видів документів, що використовуються у господарстві, унаочнено на схемі (рис.2.3).

Рис. 2.3. Документообіг ФГ «ВОЙПАН»

Схема на рис. 2.4 демонструє логічний зв'язок між юридичним оформленням господарських операцій та їх відображенням у системі бухгалтерського обліку.

2.4. Схема руху документів ФГ «ВОЙПАН»

У системі бухгалтерського обліку фермерського господарства «ВОЙПАН» договірні зобов'язання відображаються відповідно до вимог П(С)БО 11 «Зобов'язання» та Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Основними рахунками для обліку розрахунків за договорами є:

- 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» – використовується для обліку поточних зобов'язань за отримані матеріальні цінності, роботи та послуги.

- 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» – застосовується для обліку орендних платежів, розрахунків за послуги, що не мають постійного характеру.
- 371 «Розрахунки за авансами виданими» — використовується у випадках передоплати постачальникам (ФГ має цей рахунок в робочому плані, проте наразі не використовує).

Для наочності наведемо таблицю господарських операцій за 2025 рік, що відображають виникнення та погашення договірних зобов'язань у ФГ «ВОЙПАН» (табл. 2.6).

Первинні документи, що супроводжують наведені операції представлені у Додатку Г, що підтверджують факт виконання договірних умов. Аналітичний облік ведеться по кожному контрагенту окремо, що дозволяє контролювати стан розрахунків і своєчасність платежів. В Додатку Д представлено картки аналітичного обліку за рахунками 631 і 685, а також фрагменти договорів оренди земельних ділянок і актів виконаних робіт.

Аналітичний облік договірних зобов'язань у фермерському господарстві «ВОЙПАН» забезпечує деталізацію інформації про кожного контрагента, вид договору, строки виконання та стан розрахунків. Такий рівень деталізації дозволяє контролювати своєчасність платежів, уникати простроченої заборгованості та формувати достовірну фінансову звітність.

Основні напрями ведення аналітичного обліку:

- За контрагентами: ведуться окремі аналітичні картки по кожному постачальнику насіння, добрив, палива, перевізнику та орендодавцю земельних ділянок.
- За договорами: у картках зазначаються номер і дата договору, сума зобов'язання, строки оплати, реквізити первинних документів (накладних, актів, рахунків).
- За видами зобов'язань: розмежовуються поточні (до одного року) та довгострокові (понад рік) зобов'язання, що дозволяє оцінити структуру кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.6

**Господарські операції з обліку договірних зобов'язань
в ФГ «ВОЙПАН» за 2025 рік**

№	Зміст господарської операції	Первинний документ	Дебет	Кредит	Сума, грн.	Економічний зміст
1	Отримано насіння пшениці «Ліра Одеська» від ДП «Експериментальна база «Дачна»	Видаткова накладна, договір купівлі-продажу	208	631	118 421,05	Відображення придбання насіння
		Податкова накладна	641	631	16 578,95	
2	Отримано добрива від ФОП Ройко М.М.	Видаткова накладна	208	631	8 375,00	Формування виробничих запасів
3	Отримано засоби захисту рослин від ТОВ "Аграрно-хімічна компанія»	Видаткова накладна	208	631	119 729,28	
		Податкова накладна	641	631	19 954,88	
4	Придбано паливо за паливними картками від ТОВ «Укрпалетсистем»	ТТН, рахунок, видаткова накладна, фіскальний чек	203	631	17 898,64	Забезпечення виробничого процесу
		Податкова накладна	641	631	2 983,11	
5	Отримано транспортні послуги по перевезенню від ТОВ «Транслогістік Плюс»	Договір, рахунок, акт виконаних робіт	93	631	16 575,11	Витрати на транспортування готової продукції
		Податкова накладна	641	631	2 762,52	
6	Нараховано орендну плату за землю	Договір оренди	91	6856	267 466,00	Відображення орендних зобов'язань
7	Утримано ПДФО з орендної плати	Розрахункова відомість	6856	641	48 143,88	Відображення зобов'язань за податками з орендних платежів
8	Утримано ВЗ з орендної плати	Розрахункова відомість	6856	642	13 373,30	
9	Отримано поворотну фінансову допомогу	Договір позики	311	6851	530000,00	Можливість погашення поточних зобов'язань
10	Проведено оплату постачальнику	Платіжна інструкція	631	311	323278,54	Погашення кредиторської заборгованості
11	Проведено оплату орендодавцю	Платіжна інструкція	6856	311	205948,82	Погашення орендних зобов'язань

Джерело: складено на основі даних синтетичного та аналітичного обліку ФГ «ВОЙПАН»

Аналітичний облік у ФГ «ВОЙПАН» ведеться у журналі господарських операцій та відомостях розрахунків із контрагентами, що дозволяє оперативно контролювати стан виконання договірних зобов'язань. Така система забезпечує прозорість фінансових потоків, своєчасність розрахунків і формування достовірної інформації для управлінських рішень.

Аналіз даних рахунків 631 та 6856 показав, що господарство веде системний облік договірних зобов'язань, проте у процесі його організації існують певні труднощі та особливості.

Основними проблемами, що потребують вирішення є:

1. Сезонність закупівель: значні обсяги придбання насіння, добрив та палива концентруються у весняно-літній період, що створює пікове навантаження на розрахунки з постачальниками.

2. Залишки заборгованості: хоча більшість договорів закрито, окремі контрагенти (наприклад, ТОВ «ООЕК» - 8,9 тис. грн, ТОВ «Укрпалетсистем» - 1,3 тис. грн) мають непогашені залишки, що потребує контролю.

3. Велика кількість контрагентів: співпраця з різними постачальниками та ФОПами (оренда техніки, транспортні послуги) ускладнює аналітичний облік і потребує ретельної деталізації.

4. Ризики несвоєчасних розрахунків: хоча орендні платежі за землю виконуються майже повністю, наявність навіть мінімальних залишків (0,78 грн) свідчить про технічні розбіжності у відображенні операцій.

Отже, особливостями обліку у ФГ «ВОЙПАН» є: високий рівень платіжної дисципліни: більшість договорів виконано у повному обсязі, що підтверджує фінансову надійність підприємства; аналітичний облік за договорами: ведеться деталізація по кожному контрагенту, що дозволяє контролювати стан розрахунків та уникати простроченої заборгованості; пріоритетність орендних зобов'язань: своєчасна сплата орендної плати за землю забезпечує стабільність виробничої бази; використання різних видів договорів: купівля-продаж, оренда, транспортні послуги, суборенда техніки – це формує комплексну систему договірних відносин.

Витрати на збут у фермерському господарстві «ВОЙПАН» займають важливе місце у системі бухгалтерського обліку, оскільки вони безпосередньо пов'язані з реалізацією продукції та забезпеченням її просування на ринку. Правильне відображення цих витрат у звітності дозволяє оцінити ефективність збутової діяльності та визначити її вплив на фінансові результати підприємства.

Витрати на збут – це витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг). Склад збутових витрат визначає п. 19 НП(С)БО 16.

Склад витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН»:

- витрати на транспортування готової продукції до місць реалізації (договір з ТОВ «Транслогістик Плюс» на 83,3 тис. грн);
- витрати на оренду техніки з екіпажем для забезпечення логістики (договори з фізичними особами-підприємцями на суми від 42 до 73 тис. грн);
- витрати на пакування та допоміжні матеріали (договір з ТОВ «Укрпалетсистем» на 145 тис. грн);
- витрати на лабораторні дослідження продукції (ТОВ «Світ лабораторних досліджень» – 1,9 тис. грн).

Документування витрат на збут здійснюється при нарахуванні витрат за допомогою первинних документів: накладна, розрахункова відомість, довідка бухгалтерії, розрахунок амортизації, а списується на фінансовий результат на підставі довідки бухгалтерії.

Облік витрати на збут підприємства наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Характеристика рахунку «Облік витрат на збут»

Рахунок	93 «Витрати на збут»
Призначення рахунку 93	Ведеться облік витрат, пов'язаних із збутом (реалізацією, продажем) продукції, товарів, робіт і послуг
Сальдо рахунку	На кінець періоду закривається
За дебетом рахунку 93	Відображається сума визнаних витрат на збут
За кредитом рахунку 93	Списання на рахунок 79 «Фінансові результати»
Форма звітності	Звіт про фінансові результати, рядок 2150 Витрати на збут

Джерело: сформовано автором

Аналітичний облік до рахунку 93 «Витрати на збут» ведеться за встановленою номенклатурою статей витрат. Особливість ведення аналітичного обліку витрат на збут в тому, що станом на кінець будь-якого звітного періоду на статтях витрат на придбання товарів, їх доставку та доведення до придатного для реалізації стану мають залишатися суми названих витрат за розрахунком на залишок готової продукції.

Первинними документами, які є підставою для визначення витрат на збут, виступають:

- по амортизації – «Розрахунок амортизації основних засобів»;
- по малоцінних та швидкозношуваних предметах – «Акт на списання малоцінних та швидкозношуваних предметів»;
- грошових коштів – «Видатковий касовий ордер», виписка банку;
- витрат на відрядження – «Звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт»;
- заробітної плати – «Табель обліку використання робочого часу», а також складена на його підставі «Розрахунково-платіжна відомість».

Щомісячне списання витрат на збут оформляється за допомогою розрахунку (довідки), складеного працівником бухгалтерії. Кореспонденція рахунків з обліку витрат на збут наведена в таблиця 2.8.

Бухгалтерський облік представницьких витрат визначається метою проведення відповідного заходу, тобто тим, як він оформлений у підтвердних документах.

Якщо захід спрямований на стимулювання збуту продукції та має рекламний характер, витрати на прийом делегацій чи потенційних партнерів відносяться до витрат на рекламу у складі витрат на збут (п. 19 НП(С)БО 16 «Витрати»). У такому випадку вони відображаються за дебетом рахунку 93 «Витрати на збут».

Таблиця 2.8

Типові господарські операції з обліку витрат на збут

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Включено до складу витрат на збут амортизацію необоротних активів	93	13
2	Списано запаси, що відносяться до збутових витрат (наприклад, для пакування продукції, проведення ремонту основних засобів збутового призначення)	93	20, 22,
3	Виконано роботи, послуги власним виробництвом для збутових цілей	93	23
4	Відображено витрати на службові відрядження персоналу відділу збуту	93	372
5	Відображено збутові витрати, що раніше обліковувалися як витрати майбутніх періодів (наприклад, передплата періодичних видань, авансові орендні платежі)	93	39
6	Нараховано забезпечення майбутніх виплат, пов'язані з витратами на збут	93	47
7	Списано інші витрати на збут, виконані сторонніми організаціями (наприклад, витрати на транспортування готової продукції, оплата послуг оренди)	93	63, 685
8	Нараховано заробітну плату працівників відділу збуту	93	661
9	Нараховано ЄСВ на заробітну плату персоналу відділу збуту	93	661

Джерело: сформовано автором

Якщо ж метою заходу є встановлення договірних відносин із постачальниками або інші корпоративні цілі, то витрати включаються до складу адміністративних (п. 18 НП(С)БО 16) і відображаються на рахунку 92 «Адміністративні витрати».

У будь-якому випадку представницькі витрати визнаються у складі витрат того періоду, коли вони були здійснені. Якщо такі витрати виникають у

відрядженні, їх відображають у звітності того періоду, на який припадає дата затвердження авансового звіту.

2.3. Внутрішній аудит виконання умов договорів та управління заборгованістю

Внутрішній аудит у ФГ «ВОЙПАН» виконує важливу функцію контролю за дотриманням договірних умов та своєчасністю розрахунків із контрагентами. Він дозволяє не лише перевірити правильність документального оформлення, а й оцінити ризики, пов'язані з утворенням та погашенням кредиторської заборгованості.

Завдання внутрішнього аудиту:

- перевірка реальності та правомірності укладених договорів (купівлі-продажу, оренди, транспортних послуг);
- контроль відповідності первинних документів умовам договорів;
- аналіз своєчасності розрахунків із постачальниками та орендодавцями;
- оцінка структури та динаміки кредиторської заборгованості;
- виявлення ризиків прострочених платежів та переоплат.

Особливості управління заборгованістю у ФГ «ВОЙПАН»: за рахунком 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» у 2025 році більшість договорів виконано у повному обсязі, проте залишилися незначні суми непогашеної заборгованості (ООЕК — 8,9 тис. грн; «Укрпалетсистем» — 1,3 тис. грн); за рахунком 6856 «Розрахунки за оренду земельних ділянок» зобов'язання виконуються майже повністю, залишок становить лише 0,78 грн, що свідчить про технічну різницю при відображенні операцій.

Внутрішній аудит підтверджує високий рівень платіжної дисципліни та контрольованість кредиторської заборгованості.

Для забезпечення достовірності даних та контролю виконання договірних зобов'язань у ФГ «ВОЙПАН» внутрішній аудит здійснюється комплексно, із

застосуванням різних методів перевірки. Вони дозволяють не лише підтвердити правильність укладання договорів та оформлення первинних документів, а й оцінити реальний стан розрахунків, своєчасність платежів та ефективність системи внутрішнього контролю.

На рис. 2.5 наведено схему, яка узагальнює основні методи проведення внутрішнього аудиту у господарстві.

Рис. 2.5. Послідовність внутрішнього аудиту

Джерело: сформовано автором

Система внутрішнього аудиту у ФГ «ВОЙПАН» забезпечує належний контроль за виконанням договірних умов та управлінням кредиторською заборгованістю. Незначні залишки свідчать про окремі технічні розбіжності, але загалом підприємство демонструє високий рівень фінансової дисципліни. Для подальшого удосконалення доцільно впровадити автоматизовані інструменти моніторингу договорів та графіків платежів.

У процесі внутрішнього аудиту господарство зосереджується на ключових елементах договірних відносин та їх відображенні в обліку. Перевірка охоплює як юридичні документи (договори купівлі-продажу, оренди, транспортних послуг), так і первинні бухгалтерські документи, що підтверджують виконання умов контрактів. Особливу увагу приділяють аналітичним рахункам, які відображають стан розрахунків із контрагентами.

Для наочності на рис. 2.6 наведено схему, яка узагальнює основні об'єкти внутрішнього аудиту у ФГ «ВОЙПАН».

Після визначення основних об'єктів внутрішнього аудиту важливо окреслити інструменти та методи, за допомогою яких здійснюється перевірка. У ФГ «ВОЙПАН» аудит проводиться комплексно, із застосуванням документальних, аналітичних та контрольних процедур. Це дозволяє не лише підтвердити правильність оформлення договорів і первинних документів, а й оцінити реальний стан розрахунків та ефективність системи внутрішнього контролю.

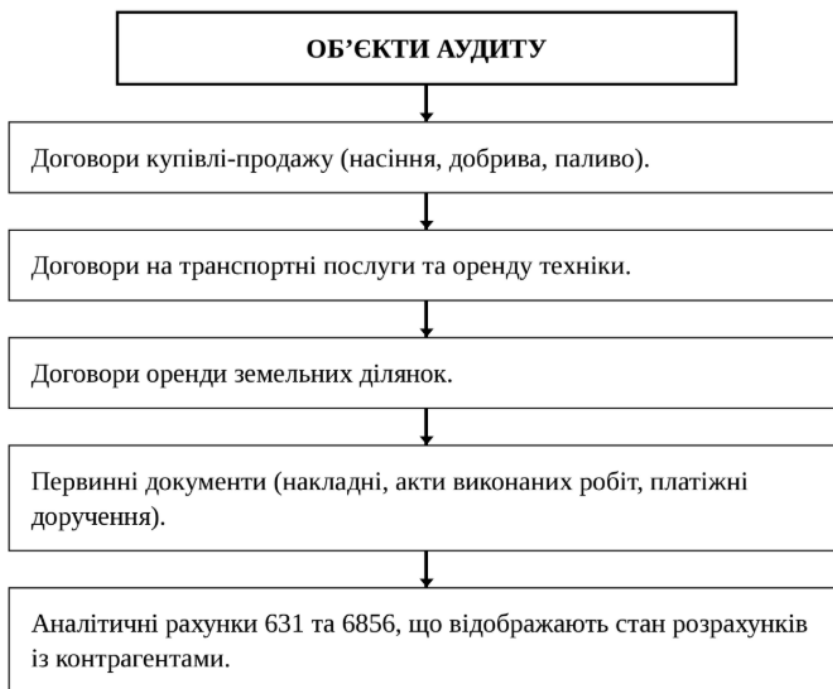

Рис. 2.6. Об'єкти внутрішнього аудиту

Джерело: сформовано автором

На рис. 2.7 наведено схему, яка узагальнює основні методи проведення внутрішнього аудиту у ФГ «ВОЙПАН».

Внутрішній аудит підтвердив високий рівень платіжної дисципліни та контрольованість кредиторської заборгованості. Проте є проблеми та ризики, такі як: сезонність закупівель створює пікове навантаження на систему розрахунків; велика кількість контрагентів ускладнює аналітичний облік; існує

ризик виникнення прострочених платежів у разі затримки надходження коштів від реалізації продукції.

Проведений аналіз організації обліку договірних зобов'язань та витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН» засвідчив належний рівень документального оформлення та платіжної дисципліни. Водночас виявлені окремі проблеми, що свідчать про необхідність удосконалення системи обліку та внутрішнього аудиту.

Рис. 2.7. Методи проведення внутрішнього аудиту

Джерело: сформовано автором

З огляду на це, у наступному розділі розглянемо напрями удосконалення обліку та аудиту договірних зобов'язань і витрат на збут, які дозволять підвищити ефективність управління фінансовими потоками та забезпечити прозорість господарських операцій.

Отже, у другому розділі проведено комплексний аналіз організаційно-економічної характеристики фермерського господарства «ВОЙПАН», його фінансових результатів та системи обліку договірних зобов'язань і витрат на збут. Дослідження показало, що підприємство,

відновивши діяльність після тривалого простою, у 2025 році досягло якісно нового рівня розвитку: активи зросли у 4,6 раза порівняно з 2023 роком, сформовано чистий дохід майже 2 млн грн та отримано прибуток понад 214 тис. грн. Показники рентабельності та ділової активності підтвердили ефективність використання ресурсів і високий рівень інтенсивності господарської діяльності.

Водночас аналіз структури балансу засвідчив значну залежність від позикових коштів, що створює фінансові ризики та потребує поступового нарощення власного капіталу. Система договірних зобов'язань у господарстві охоплює ключові напрями діяльності — закупівлю насіння, добрив, палива, транспортні послуги та оренду землі. Їх належне документальне оформлення та відображення у бухгалтерському обліку забезпечує достовірність фінансової звітності та контроль за виконанням контрактів.

Таким чином, результати аналізу підтвердили, що ФГ «ВОЙПАН» має потенціал для подальшого розвитку, проте потребує вдосконалення системи управління фінансами, зокрема оптимізації структури капіталу та впровадження автоматизованих інструментів контролю договірних зобов'язань і аудиту витрат на збут. Це стане основою для підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності господарства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВИТРАТ НА ЗБУТ

3.1. Напрями удосконалення обліку договірних зобов'язань і витрат на збут

Сучасні фермерські господарства функціонують у складному економічному середовищі, де своєчасне виконання договірних зобов'язань та ефективне управління витратами на збут визначають фінансову стабільність і конкурентоспроможність. Удосконалення системи обліку має ґрунтуватися на оптимізації документообігу, стандартизації первинних документів, деталізації аналітичного обліку та впровадженні управлінської звітності.

Ефективне управління кредиторською заборгованістю є важливою складовою системи обліку договірних зобов'язань у фермерських господарствах. Основними елементами цього процесу виступають: аналіз даних щодо формування та погашення заборгованості, попередження виникнення прострочених зобов'язань і обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків. Такий підхід дозволяє забезпечити фінансову стабільність підприємства, своєчасність розрахунків із контрагентами та уникнення штрафних санкцій.

Первинним документом, що підтверджує розрахунки з постачальниками та іншими кредиторами, є договір, який у сучасних умовах виступає ключовим об'єктом контролю та регулювання облікової діяльності. Саме договір визначає права й обов'язки сторін, порядок оплати, строки виконання, санкції за порушення умов. Для фермерських господарств особливо важливим є чітке визначення предмета договору, ціни, форми розрахунків і термінів постачання, адже сезонність виробництва та залежність від природних факторів підвищують ризики невиконання зобов'язань.

Удосконалення системи управління кредиторською заборгованістю передбачає впровадження єдиного реєстру договорів, що інтегрується з бухгалтерською програмою. Це дає змогу автоматично відстежувати строки платежів, формувати нагадування, аналізувати динаміку заборгованості та своєчасно приймати управлінські рішення.

Документообіг у фермерських господарствах часто характеризується значною кількістю договорів із постачальниками, орендодавцями та транспортними компаніями. Відсутність єдиного реєстру призводить до дублювання інформації та ризику втрати документів. Тому пропозиція щодо створення єдиного електронного реєстру договорів, інтегрованого з бухгалтерською програмою є актуальною для ФГ «ВОЙПАН». Вона показує, як договори інтегруються в єдину базу, пов'язуються з бухгалтерською програмою, формують управлінську звітність і забезпечують контроль строків виконання.

Організація обліку договірних зобов'язань у фермерських господарствах потребує чіткої послідовності дій, що забезпечують достовірність даних та контроль за виконанням умов контрактів. На практиці процес починається з укладення договору, його погодження та реєстрації у системі управління підприємством. Важливою передумовою є ідентифікація умов договору, визначення його статусу, строків виконання та відповідальних осіб. Саме ці етапи формують основу для подальшого бухгалтерського відображення операцій.

Для наочності процес можна представити у вигляді схеми, що демонструє логіку переходу від укладення договору до його реєстрації в єдиному реєстрі ERP-системи (рис.3.1-3.2).

Як видно зі схеми, процес обліку договорів охоплює кілька взаємопов'язаних етапів: ідентифікацію умов і статусів, виявлення моменту виникнення договірних зобов'язань, внутрішнє погодження та формування потоку даних для реєстрації. Кожен із цих етапів має важливе значення для забезпечення точності облікової інформації та своєчасного контролю виконання зобов'язань.

Рис. 3.1. Передумови обліку договорів: укладення та затвердження

Джерело: сформовано автором

Впровадження єдиного реєстру договорів у системі ERP дозволяє автоматизувати процеси обліку, мінімізувати ризики втрати документів, забезпечити контроль строків виконання та інтеграцію з бухгалтерською програмою. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій, зміцненню договірної дисципліни та ефективності управління фермерським господарством.

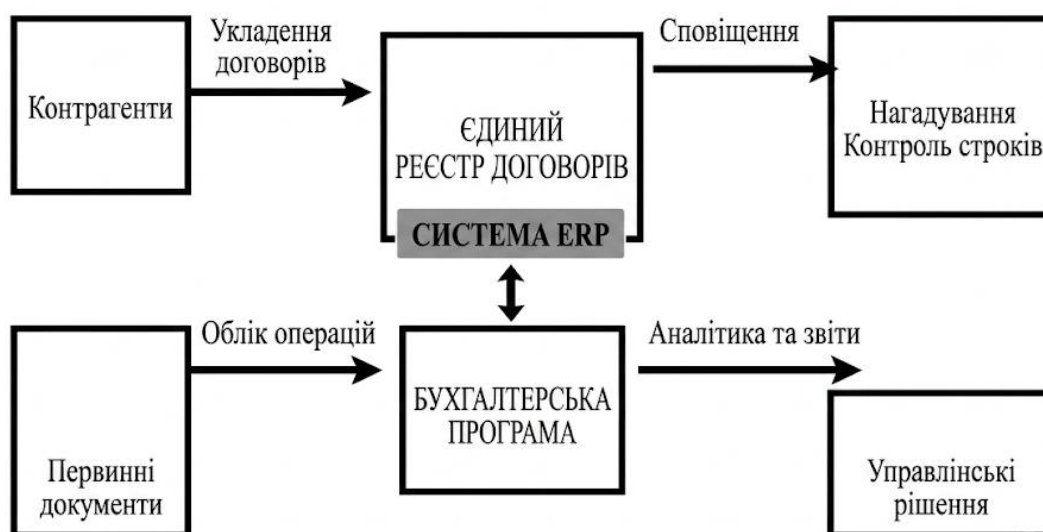

Рис. 3.2. Схема «Єдиний реєстр договорів у системі ERP»

Джерело: сформовано автором

Удосконалення документообігу у ФГ «ВОЙПАН» передбачає перехід від традиційної системи зберігання та обробки договорів до автоматизованого реєстру, інтегрованого з бухгалтерською програмою. Як видно з табл. 3.1, автоматизація забезпечує миттєвий доступ до інформації, мінімізує ризики втрати чи дублювання документів, дозволяє контролювати строки виконання зобов'язань за допомогою автоматичних нагадувань та створює можливість інтеграції з іншими підсистемами управління.

Таблиця 3.1

Порівняння традиційного та автоматизованого документообігу

Критерій	Традиційний документообіг	Автоматизований реєстр договорів
Зберігання	Паперові архіви	Електронна база даних
Доступ	Обмежений, потребує часу	Миттєвий пошук
Ризики	Втрата документів, дублювання	Мінімізація ризиків
Контроль строків	Ручний	Автоматичні нагадування
Інтеграція	Відсутня	Зв'язок із бухгалтерською програмою

Джерело: сформовано автором

Традиційний документообіг у фермерських господарствах характеризується високими витратами часу та ризиком втрати інформації, що знижує ефективність управління. Автоматизований реєстр договорів забезпечує прозорість і контроль строків виконання зобов'язань, що є критично важливим для фінансової стабільності підприємства. Інтеграція електронного реєстру з бухгалтерською програмою дозволяє формувати управлінську звітність у режимі реального часу та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Перехід до автоматизованої системи документообігу є стратегічним напрямом удосконалення обліку у ФГ «ВОЙПАН», що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності господарства.

Ще одним важливим напрямом удосконалення обліку договірних зобов'язань у фермерських господарствах є застосування позабалансових рахунків для відображення господарських договорів. Такий підхід дозволяє

забезпечити контроль за виконанням умов контрактів, своєчасністю розрахунків із постачальниками та прозорість фінансових операцій.

На прикладі практики ФГ «ВОЙПАН» доцільно вести облік господарських договорів на рахунках 031 «Договірні зобов'язання» та 032 «Договірні права». Відображення операцій на цих рахунках здійснюється з моменту підписання договору, що забезпечує повноту інформації про всі укладені контракти.

Для кожного варіанта формується відповідна послідовність записів на рахунках 031 і 032, що відображає рух договірних прав і зобов'язань.

Таблиця 3.2

Порядок відображення договірних відносин з постачальниками на позабалансових рахунках фермерського господарства

Спосіб оплати	Етап операції	Рахунок 031 «Договірні зобов'язання»		Рахунок 032 «Договірні права»	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Оплата після одержання продукції	Укладено договір	-	20000	20000	
	Одержано товар	-	-	-	20000
	Здійснено оплату	20000	-	-	-
Часткова передоплата	Укладено договір	-	20000	20000	-
	Перераховано аванс	5000	-	-	-
	Одержано товар	-	-	-	20000
	Доплата за товар	15000	-	-	-
Повна передоплата	Укладено договір	-	20000	20000	-
	Перераховано аванс	20000	-	-	-
	Одержано товар	-	-	-	20000

Джерело: сформовано автором

Запровадження такого порядку обліку сприяє підвищенню достовірності фінансової інформації, забезпечує контроль за виконанням договірних умов і дозволяє своєчасно виявляти відхилення у розрахунках із постачальниками.

Наступним напрямом удосконалення системи обліку у ФГ «ВОЙПАН» є також інтеграція інвентаризаційних процедур та аудиту договірних зобов'язань

у єдину інформаційну базу. Це дозволить не лише контролювати строки виконання контрактів, а й своєчасно виявляти прострочену заборгованість, узгоджувати дані між контрагентами та забезпечувати їх документальне підтвердження. Використання електронних форм актів звіряння та інвентаризації розрахунків у поєднанні з автоматизованими нагадуваннями про строки платежів сприятиме підвищенню прозорості фінансової інформації, зменшенню ризику штрафних санкцій та формуванню довіри між підприємством і його партнерами. Таким чином, удосконалення документообігу та управління кредиторською заборгованістю є стратегічним чинником забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності фермерського господарства.

У процесі господарської діяльності фермерські підприємства стикаються з низкою факторів, що можуть призвести до порушення договірних зобов'язань. Як показано у табл. 3.3, основними причинами є неритмічність постачання сировини, перебої з енергопостачанням, поставка некондиційних матеріалів, виробничий брак, непоставка продукції за договором, а також зовнішні фактори, пов'язані з якістю та збереженням майна.

Кожна з цих причин має конкретні наслідки: зниження обсягів виробництва, збільшення собівартості продукції, додаткові витрати на оплату праці та енергоносії, сплата штрафних санкцій, недоотримання прибутку. Для ФГ «ВОЙПАН» особливо актуальними є ризики, пов'язані з сезонністю постачання сировини та перебоями у роботі транспортних компаній, що безпосередньо впливають на ритмічність виробничого процесу.

Найбільш поширеним ризиком для фермерських господарств є неритмічність постачання сировини, що призводить до зменшення виробничих обсягів і недоотримання прибутку. Перебої з енергопостачанням та поставка некондиційних матеріалів збільшують трудомісткість технологічних процесів і формують додаткові витрати. Виробничий та зовнішній брак створюють значні фінансові втрати, пов'язані з демонтажем, переробкою продукції та компенсацією споживачам.

Таблиця 3.3

**Можливі причини порушення договірних зобов'язань та їх наслідки у
ФГ «ВОЙПАН»**

Причина порушень	Зміст завданої шкоди	Наслідки порушень договірних зобов'язань
Неритмічна поставка сировини у строки, передбачені договором	Зменшення обсягу виробництва і реалізації продукції	Недоодержання прибутку, збільшення умовних постійних витрат у собівартості, сплата штрафних санкцій
Перебої з постачанням електроенергії	Прості устаткування й працівників	Додаткові виплати заробітної плати та нарахування, штрафні санкції за недопоставку продукції
Поставка некондиційної сировини, матеріалів і комплектуючих	Зниження якості продукції, збільшення трудомісткості процесів	Перевитрати заробітної плати, штрафи за порушення асортименту та якості
Виробничий брак (внутрішній)	Виявлення браку продукції	Витрати на оплату праці, матеріальні та енергетичні витрати
Поставка сировини і деталей, не передбачених договором	Додаткові вантажно-розвантажувальні роботи, зберігання	Витрати на складські приміщення, транспортні витрати
Зовнішній брак сировини	Невідповідність стандартам і технічним умовам	Собівартість браку, витрати на відшкодування втрат, недоодержаний прибуток, штрафні санкції
Непоставка продукції за договором	Порушення технологічного процесу, придбання у іншого постачальника	Збитки від додаткових закупівель, витрати на консервацію виробництва, штрафні санкції
Розкрадання або пошкодження інструментів та інвентарю	Втрата майна, безгосподарність	Витрати на ремонт, відновлення майна
Заміна асортименту продукції на менш рентабельну	Зниження прибутку підприємства	Недоодержання прибутку, сплата штрафних санкцій

Джерело: сформовано автором

Непоставка продукції за договором змушує підприємство шукати альтернативних постачальників, що підвищує витрати та може призвести до зупинки виробництва. Недостатній контроль за збереженням майна (інструментів, інвентарю) формує додаткові витрати на ремонт і відновлення, що знижує фінансову стійкість господарства.

Удосконалення обліку договірних зобов'язань і витрат на збут у фермерських господарствах має базуватися на цифровізації процесів, стандартизації документів та розширенні аналітичних можливостей. Це

забезпечить прозорість фінансової інформації, своєчасність виконання зобов'язань та ефективність управління ресурсами.

3.2. Автоматизація контролю виконання договірних зобов'язань та оптимізація методики аудиту витрат на збут

Сучасні фермерські господарства функціонують у динамічному економічному середовищі, де своєчасне виконання договірних зобов'язань та ефективне управління витратами на збут є визначальними чинниками фінансової стабільності та конкурентоспроможності. Традиційні методи контролю, що базуються на паперовому документообігу та ручних процедурах перевірки, не відповідають сучасним вимогам швидкості та точності. Тому актуальним є впровадження автоматизованих систем, які дозволяють інтегрувати договірні зобов'язання у єдиний електронний реєстр, пов'язаний із бухгалтерською програмою.

Автоматизація контролю забезпечує:

- оперативний доступ до інформації про укладені договори та строки їх виконання;
- своєчасне формування нагадувань про наближення термінів платежів чи поставок;
- зменшення ризиків дублювання та втрати документів завдяки централізованому зберіганню даних;
- інтеграцію з управлінською звітністю, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення на основі актуальних даних.

Оптимізація методики аудиту витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН» передбачає деталізацію аналітичного обліку, стандартизацію первинних документів та застосування сучасних інформаційних технологій. Аудит витрат на збут має включати:

- перевірку правильності класифікації витрат відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати»;
- аналіз їх впливу на фінансовий результат господарства;
- застосування аналітичних процедур для виявлення відхилень та неефективних витрат;
- використання електронних систем для зіставлення даних договорів із бухгалтерськими записами та фінансовою звітністю.

Таким чином, автоматизація контролю виконання договірних зобов'язань у поєднанні з оптимізацією методики аудиту витрат на збут створює комплексну систему управління фінансами фермерського господарства. Це дозволяє не лише забезпечити прозорість і достовірність облікової інформації, а й своєчасно реагувати на ризики, підвищувати ефективність використання ресурсів та зміцнювати фінансову дисципліну.

Побудуймо схему (рис.3.3.), що підкреслить взаємозв'язок між договором як первинним документом і управлінською звітністю, показуючи, що автоматизація не лише спрощує документообіг, а й створює основу для системного аудиту витрат.

Рис. 3.3. Автоматизований контроль договірних зобов'язань та аудит витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН»

Джерело: сформовано автором

Схематично зобразимо єдиний реєстр договорів у ФГ «ВОЙПАН» центральним елементом системи: з нього виходять два напрями – контроль виконання договірних зобов'язань (автоматичні нагадування, моніторинг строків, збереження договорів) та аудит витрат на збут (аналіз витрат, оцінка ефективності, виявлення відхилень). Рис. 3.3. ілюструє взаємозв'язок між автоматизованим контролем договірних зобов'язань та аудитом витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН». Єдиний реєстр договорів виступає центральним елементом системи управління, що забезпечує оперативний моніторинг строків виконання, збереження документів та формування аналітичної інформації для аудиту. Така інтеграція сприяє підвищенню ефективності контролю, прозорості фінансових процесів і своєчасному прийняттю управлінських рішень.

У сучасних умовах фермерські господарства дедалі частіше використовують спеціалізовані програмні рішення для автоматизації обліку та аудиту. Найбільш поширеними є MASTER:Бухгалтерія, яка забезпечує комплексний бухгалтерський та управлінський облік із можливістю створення єдиного реєстру договорів; М.Е.Дос та СОТА, що застосовуються для електронного документообігу та подання звітності; Finmap, орієнтований на управлінський облік і контроль грошових потоків; а також SmartFin UA, який пропонує базову автоматизацію бухгалтерських процесів у невеликих господарствах. Кожна з цих програм має власні переваги та функціональні можливості, що дозволяють підприємству обрати оптимальне рішення відповідно до його масштабів і потреб.

Наведене в табл. 3.4 порівняння дає змогу оцінити ключові критерії – від способів зберігання даних і доступу до них до рівня інтеграції з ERP-системами та можливостей аналітики.

Найбільш доцільною програмою для ФГ «ВОЙПАН» є українська ERP-платформа MASTER:Бухгалтерія, яка підтримує електронний документообіг, інтеграцію з банками та ДПС, модуль управління договорами й аналітику витрат на збут. Вона оптимально поєднує функції бухгалтерського,

управлінського та фінансового обліку, що дозволяє автоматизувати контроль договірних зобов'язань і аудит витрат.

Таблиця 3.4

Порівняння актуальних програм для автоматизації обліку (2026 р.)

Програма	Основні функції	Переваги	Орієнтовна ціна	Рекомендація для ФГ «ВОЙПАН»
MASTER: Бухгалтерія	Повний бухгалтерський і податковий облік, управління договорами, аналітика витрат, інтеграція з ERP	Український розробник, підтримка аграрного сектору, модульна структура, хмарний і локальний формат	від 420 грн/міс.	Найкраще рішення для середнього фермерського господарства
Bimp (ex. Master)	Хмарний облік товарів, складу, фінансів, взаєморозрахунків	Простий інтерфейс, швидке впровадження, управлінський фокус	від 240 грн/міс.	Підходить для невеликих господарств без складного документообігу
SmartFin UA	Онлайн-бухгалтерія, податки, зарплата, звітність	Легкий старт, базова автоматизація	від 743 грн/міс.	Може використовуватись як допоміжний інструмент
Finmap	Управлінський облік, контроль грошових потоків, інтеграція з банками	Простота, візуалізація фінансів	від 300 грн/міс.	Додатковий модуль для фінансового аналізу
COTA / M.E.Doc	Електронна звітність, документообіг, КЕП	Висока сумісність із ДПС	від 350 грн/міс.	Використовувати для подання звітності

Джерело: сформовано автором

Критерії вибору програмного забезпечення для ФГ «ВОЙПАН» полягають у відповідності українському законодавству з підтримкою НП(С)БО, ПДВ, ЄСВ та електронного підпису, інтеграції з ERP-системою з можливістю створення єдиного реєстру договорів і автоматичного контролю строків, наявності аналітичних можливостей для формування управлінської звітності, аудиту витрат на збут та аналізу рентабельності, гнучкості налаштувань для адаптації під специфіку аграрного виробництва з урахуванням сезонності, оренди та постачання, а також забезпеченні хмарного доступу й безпеки через резервне копіювання, захист даних і можливість роботи з будь-якого пристрою.

Вибір MASTER:Бухгалтерія як базової системи для обліку договорів, витрат і звітності забезпечить комплексну автоматизацію фінансових процесів. Інтеграція з М.Е.Дос або СОТА дозволить організувати електронний документообіг та своєчасне подання звітності до контролюючих органів. Використання Finmap як додаткового інструменту сприятиме моніторингу грошових потоків і аналізу ефективності збуту. Налаштування модулів аудиту витрат має включати класифікацію витрат на збут, автоматичне формування звітів та контроль відхилень, що забезпечить прозорість фінансової інформації та своєчасне прийняття управлінських рішень.

Автоматизація обліку через MASTER:Бухгалтерію забезпечить ФГ «ВОЙПАН» комплексне управління договірними зобов'язаннями, витратами на збут і фінансовими потоками. Це рішення відповідає українським стандартам, підтримує електронний документообіг і дозволяє створити єдину інформаційну систему для аудиту, контролю та управлінської аналітики.

Впровадження автоматизованих систем у процес аудиту витрат на збут забезпечує перехід від ручних перевірок до комплексного контролю на основі цифрових технологій. У ФГ «ВОЙПАН» це може реалізовуватися через інтеграцію єдиного реєстру договорів із бухгалтерською програмою, що дозволяє автоматично зіставляти дані первинних документів із бухгалтерськими записами та управлінською звітністю.

Основні напрями автоматизації аудиту:

- Автоматичне формування вибірки документів для перевірки витрат на збут (рахунки, акти, накладні).
- Електронні алгоритми класифікації витрат відповідно до НП(С)БО 16, що мінімізують ризик помилок.
- Аналітичні панелі (dashboards) для моніторингу структури витрат у режимі реального часу.
- Система попереджень про відхилення від планових показників або перевищення лімітів витрат.

- Автоматизоване формування аудиторських звітів, що містять висновки та рекомендації для керівництва.

Автоматизація аудиту витрат на збут дозволяє господарству:

- Скоротити час на перевірку документів і підготовку звітів.
- Забезпечити прозорість та достовірність даних у фінансовій звітності.
- Своєчасно виявляти неефективні витрати та приймати управлінські рішення.
- Підвищити рівень фінансової дисципліни та договірної відповідальності.

Отже, автоматизація аудиту витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН» є логічним продовженням автоматизації контролю договірних зобов'язань, і разом вони формують єдину систему управління фінансами підприємства.

Рис. 3.4. Схема автоматизованого аудиту витрат на збут

Джерело: сформовано автором

Рис. 3.4 відображає послідовність етапів автоматизованого аудиту витрат на збут. Такий підхід дозволяє господарству забезпечити прозорість фінансової інформації, своєчасно реагувати на ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Отже, у третьому розділі було визначено ключові напрями вдосконалення системи обліку та аудиту у ФГ «ВОЙПАН». Доведено, що традиційні методи документообігу не відповідають сучасним вимогам ефективності та прозорості, тому стратегічним завданням є впровадження єдиного електронного реєстру договорів, інтегрованого з бухгалтерською програмою. Такий підхід забезпечує автоматичний контроль строків виконання зобов'язань, мінімізує ризики втрати

документів і створює основу для формування управлінської звітності у режимі реального часу.

Важливим напрямом удосконалення є застосування позабалансових рахунків для відображення договірних прав і зобов'язань, що підвищує достовірність фінансової інформації та дозволяє своєчасно виявляти відхилення у розрахунках із контрагентами. Крім того, інтеграція інвентаризаційних процедур та аудиту у єдину інформаційну базу сприяє узгодженню даних, контролю простроченої заборгованості та зменшенню ризику штрафних санкцій.

Особливу увагу приділено автоматизації аудиту витрат на збут, яка передбачає деталізацію аналітичного обліку, стандартизацію первинних документів та використання сучасних інформаційних технологій. Це дозволяє здійснювати перевірку правильності класифікації витрат, аналіз їх впливу на фінансовий результат та своєчасне виявлення неефективних витрат.

Порівняння програмних рішень для автоматизації обліку показало, що найбільш доцільним для ФГ «ВОЙПАН» є впровадження MASTER:Бухгалтерії, яка поєднує функції бухгалтерського, управлінського та фінансового обліку, підтримує електронний документообіг та забезпечує аналітику витрат на збут.

Таким чином, удосконалення системи обліку та аудиту у ФГ «ВОЙПАН» має базуватися на цифровізації процесів, інтеграції економічних і правових підходів та впровадженні сучасних ERP-рішень. Це створює комплексну систему управління фінансами, яка забезпечує прозорість, достовірність та своєчасність інформації, підвищує ефективність використання ресурсів і зміцнює фінансову дисципліну господарства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У сучасних ринкових умовах договір є головним інструментом організації господарських зв'язків для фермерського господарства. Договірні зобов'язання забезпечують безперервність виробничого циклу в аграрному секторі – від закупівлі виробничих ресурсів (насіння, добрив, пального) до збуту вирощеної продукції та оплати послуг з її транспортування.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження ведення обліку й організації аудиту виконання договірних зобов'язань та витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН», а також розробка пропозицій щодо їх удосконалення з урахуванням сучасних вимог законодавства та міжнародних стандартів фінансової звітності.

У роботі розглянуто класифікацію договірних зобов'язань аграрних підприємств. Практичне значення класифікації полягає в тому, що дозволяє структурувати облік і забезпечити прозорість фінансової інформації, сприяє ефективному аудиту, оскільки визначає обсяг перевірки та ризики, а також є основою для управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства.

Важливим елементом є інформаційне середовище процесу збуту. Воно включає документальне оформлення, облікове відображення, контроль виконання рішень та аналіз результатів. Саме якість інформаційної бази визначає ефективність управлінських рішень. Методологічні засади передбачають, що витрати на збут не формують виробничу собівартість продукції, а відносяться на фінансовий результат підприємства. Їх правильне відображення у бухгалтерському обліку забезпечує достовірність фінансової звітності, дозволяє здійснювати аналіз ефективності збутової діяльності та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Суб'єктом дослідження було обрано Фермерське господарство «ВОЙПАН», що на початку свого заснування в 2008 році спеціалізувалося на вирощуванні свиней, проте в силу обставин даний вид економічної діяльності став не рентабельним. Після початку повномасштабної війни було тимчасово

призупинено діяльність, проте влітку 2024 року ФГ почало відновлювати своє функціонування змінивши основний вид діяльності на вирощування зернових та зернобобових КВЕД 01.11. Було заключено на 7 років договори оренди земельних ділянок площею 49 га та засіяно озимою пшеницею. В 2025 році площа земельних угідь збільшилася до 93 га, що дозволило розширити виробництво готової продукції, та висіяно бобові культури.

Аналіз даних показав, що необоротні активи зросли у 7,2 рази. Це свідчить про значні інвестиції у довгострокові ресурси (основні засоби, обладнання). Оборотні активи збільшилися у 2,7 рази, що говорить про розширення оборотних ресурсів, але темпи їх росту нижчі за необоротні. Власний капітал зріс лише у 1,9 рази, тобто набагато повільніше, ніж активи. Поточні зобов'язання збільшилися у 6 разів, що свідчить про значне залучення позикових коштів. У 2025 р. зобов'язання майже у 6,3 рази перевищують власний капітал, що вказує на високий рівень фінансових ризиків та залежність від кредиторів.

У 2024 році господарство працювало зі збитком, що відображає початковий етап активізації діяльності після тривалого простою. Проте вже у 2025 році відбувся різкий стрибок: підприємство отримало майже 2 млн грн доходу та сформувало чистий прибуток понад 214 тис. грн. Це свідчить про ефективне використання нових активів і поступове зміцнення фінансових позицій.

У 2023 році господарство мало відносно стійку структуру балансу: коефіцієнт автономії становив третину, а покриття зобов'язань активами було на рівні 1,49. Проте відсутність доходів і прибутку не дозволяє оцінити ефективність діяльності. У 2024 році ситуація різко погіршилася – власний капітал скоротився, боргове навантаження зросло, а підприємство отримало збиток.

Отже, аналіз фінансової звітності фермерського господарства «ВОЙПАН» за 2023–2025 роки показав суттєві зміни у структурі та результатах діяльності підприємства.

У практичній діяльності ФГ «ВОЙПАН» договірні зобов'язання охоплюють такі напрями:

- Закупівля насіння для проведення посівних робіт, що оформлюється договорами купівлі-продажу з постачальниками аграрної продукції.
- Придбання добрив для забезпечення належного рівня врожайності, що супроводжується накладними та актами приймання-передачі.
- Закупівля палива для роботи сільськогосподарської техніки, яке відображається у бухгалтерському обліку через рахунки розрахунків з постачальниками.
- Отримання транспортних послуг для перевезення готової продукції до місць реалізації, що підтверджується договорами на транспортне обслуговування та актами виконаних робіт.

У господарській діяльності ФГ «ВОЙПАН» договірні зобов'язання оформлюються відповідними первинними документами, які підтверджують факт виникнення прав та обов'язків між підприємством і його контрагентами. Саме документальне забезпечення є базою для правильного відображення операцій у бухгалтерському обліку та формування достовірної фінансової звітності.

Аналітичний облік у ФГ «ВОЙПАН» ведеться у журналі господарських операцій та відомостях розрахунків із контрагентами, що дозволяє оперативно контролювати стан виконання договірних зобов'язань. Така система забезпечує прозорість фінансових потоків, своєчасність розрахунків і формування достовірної інформації для управлінських рішень.

Внутрішній аудит у ФГ «ВОЙПАН» виконує важливу функцію контролю за дотриманням договірних умов та своєчасністю розрахунків із контрагентами. Він дозволяє не лише перевірити правильність документального оформлення, а й оцінити ризики, пов'язані з утворенням та погашенням договірних зобов'язань. Методи внутрішнього аудиту таких розрахунків включають документальну перевірку договорів та актів, зустрічну звірку з контрагентами, аналітичне тестування залишків заборгованості та аналіз строків позовної давності. Це дозволяє своєчасно виявляти ризики та забезпечувати фінансову дисципліну.

Внутрішній аудит підтвердив високий рівень платіжної дисципліни та контрольованість кредиторської заборгованості. Проте є проблеми та ризики, такі як: сезонність закупівель створює пікове навантаження на систему розрахунків; велика кількість контрагентів ускладнює аналітичний облік; існує ризик виникнення прострочених платежів у разі затримки надходження коштів від реалізації продукції.

Проведений аналіз організації обліку договірних зобов'язань та витрат на збут у ФГ «ВОЙПАН» засвідчив належний рівень документального оформлення та платіжної дисципліни. Водночас виявлені окремі проблеми, що свідчать про необхідність удосконалення системи обліку та внутрішнього аудиту.

Основними напрямками удосконалення процесу управління договорами є:

1. Впровадження автоматизованої системи обліку договорів (ERP-рішення), що дозволить зменшити ризики помилок та забезпечить оперативний контроль.
2. Використання єдиного реєстру договорів з інтеграцією у бухгалтерську програму для швидкого доступу до інформації.
3. Запровадження графіка платежів із нагадуваннями для уникнення навіть мінімальних залишків заборгованості.
4. Розширення аналітики – формування звітів про структуру договірних зобов'язань за видами (матеріальні ресурси, послуги, оренда) та строками виконання.
5. Впровадження автоматизованої системи управління договорами з інтеграцією у бухгалтерську програму.
6. Формування графіка платежів із системою нагадувань для уникнення прострочень.
7. Проведення регулярних внутрішніх звірок із контрагентами для підтвердження залишків заборгованості.
8. Розробка аналітичних звітів про структуру договірних зобов'язань за строками та видами.

Вдосконалення обліку має ґрунтуватися на цифровізації процесів: створенні єдиного електронного реєстру договорів, інтеграції з ERP-системою та застосуванні позабалансових рахунків. Автоматизація аудиту витрат на збут дозволяє деталізувати аналітичний облік, стандартизувати первинні документи та своєчасно виявляти неефективні витрати. Найбільш доцільним програмним рішенням для ФГ «ВОЙПАН» є MASTER:Бухгалтерія, яка поєднує функції бухгалтерського, управлінського та фінансового обліку й забезпечує комплексний контроль договірних зобов'язань та витрат на збут.

Ці заходи спрямовані на зменшення ризиків помилок, забезпечення оперативного контролю та підвищення прозорості фінансових потоків.

Проведене дослідження підтвердило, що ефективний облік і аудит договірних зобов'язань та витрат на збут є ключовою умовою фінансової стабільності аграрного підприємства. Запропоновані напрями удосконалення – цифровізація обліку, автоматизація аудиту, деталізація аналітичного обліку – формують комплексний підхід до управління фінансами та забезпечують конкурентоспроможність ФГ «ВОЙПАН».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Werner M., Wiese M., Maas A. Embedding process mining into financial statement audits. *International Journal of Accounting Information Systems*. Vol. 41. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2021.100514>
2. Акімова Т., Распопова Ю., Волященко І. Теоретичні засади організації обліку витрат виробничого підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. №52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-46>
3. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємства: підручник. Київ: Либідь, 1998. 312 с.
4. Белова І.М. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3(28). С. 217–220.
5. Бержанір І.А. Напрями удосконалення обліку розрахунків з контрагентами. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2019. С. 25–27.
6. Бержанір І.А., Бержанір А.Л., Ящук Т.А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Класичний приватний університет*. 2020. Випуск 2(19). С.240-244. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-2-40>
7. Білик М.Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств: [підручник]. Київ: КНЕУ, 2003. 628 с.
8. Бондар Ю. Робочі документи аудитора. Лід Скедьюли та програми. Аудиторська вибірка: посібник. Київ: ДП«Інформ-аналіт. агентство», 2017. 396с.
9. Бондаренко О.М., Матвєєва О.М., Ковальова В.Ю. Облік, аудит та управління кредиторською заборгованістю. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/195>
10. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2002. 672 с.
11. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир: ЖІТІ, 2013. 618 с.

12. Бухгалтерський облік : практичний посібник / М.Ф. Огійчук, К.О. Утенкова, О.В. Ковальова, В.Є. Тредіт. Харків, 2015. 334 с.
13. Візіренко С.В., Шуляк С.А. Удосконалення обліку готової продукції та витрат на збут. *Управління змінами та інновації*. 2021. №(1). С.24-29. URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/6>
14. Власов В. О. Особливості управлінського обліку витрат на маркетинг та збут в сільськогосподарських підприємствах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-2> (дата звернення: 20.04.26).
15. Волкова І. А. Фінансовий облік-2: навч. посіб. Київ: Центр навчальної учбової літератури, 2009. 224 с.
16. Гасіч А. Аудит розрахунків з постачальниками та покупцями. *Аудитор України*. 2014. № 10 (227). С. 12–23.
17. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 443с.
18. Грещак М. Г., Колот В. М., Наливайко П. Економіка підприємства : підручник /за ред. С. Ф. Покропивного. Київ : КНЕУ, 2001. 528 с.
19. Гужел Ю. Витрати на збут. *Uteka*. 2016. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Rasxody-na-sbyt/print>.
20. Давидов Г. М. Аудит : підручник. Київ : Знання, 2004. 511 с.
21. Давидова Т.М. Методологічні аспекти обліку витрат на збут та відображення їх у фінансовій звітності. *Вісник податкової служби України*. 2009. № 8. С. 14–19.
22. Дерій В.А. Витрати на збут у системі обліку й аналізу невиробничих витрат. *Облік і фінанси*. 2013. № 4. С. 20–23.
23. Дорош Н.І. Теоретичні аспекти організації бухгалтерського обліку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. Вип. 1. С. 93–97.
24. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Скорозінська А. В. Особливості відображення в обліку аграрних підприємств комерційних та управлінських витрат. *Вісник*

Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 2. Т 2. С. 29-32.

25. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами. навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 368 с.

26. Замула І.В., Гнатєва Т.М., Садовська І.Б., Ткачук Г.О. Міжнародний досвід бухгалтерського обліку маркетингових витрат. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024. Том 9. № 3. С. 47-51. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-8>

27. Зигрій О.В., Приймак Ю.І. Нормативно-правове регулювання обліку витрат виробництва відповідно до національних та міжнародних стандартів : монографія / за наук.ред.канд. екон.наук, доц. Н.С. Кульчицької. Чортків : ТНЕУ, 2017. С. 128-134. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/25082> (дата звернення: 25.04.2026).

28. Іванюта П. В. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік у виробничих підрозділах сільськогосподарських господарюючих суб'єктів : навч. посіб. Київ : Центр навч. літератури, 2011. 362 с.

29. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 15.03.2026).

30. Козлова М. О. Фактори впливу на побудову національних систем бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2010. Вип. 1(16). С. 107-123.

31. Корінько М.Д., Кушнір Є.О. Аудит довгострокових та короткострокових зобов'язань. «Вісник ЖДТУ»: *Економіка, управління та адміністрування.* 2017. № 1(79). С. 26–30. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2017-1\(79\)-26-30](https://doi.org/10.26642/jen-2017-1(79)-26-30)

32. Король С.Я., Клочко А.О. Цифрові технології в обліку й аудиті. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* 2020. № 1. С. 170-176. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/1_2020/31.pdf

33. Кривцова Т.О. Удосконалення аудиту зобов'язань підприємств. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 201-209. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-6-201-209>
34. Кривцова Т.О., Лядова Ю.О. Аудит зобов'язань суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти. *Проблеми економіки*. 2019. № 2 (40). С. 164-176. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-164-176>
35. Кручиніна Т. Переваги й недоліки електронного документообігу. *Секретарь-референт*. 2014. № 10(141). С. 26-31.
36. Кудлаєва Н.В., Фльора А.П. Економічний зміст та класифікація зобов'язань в господарських процесах суб'єкта господарювання. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С.830-834. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10%282%29_98
37. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту : підручник. Київ : Каравела, 2012. 544 с.
38. Кучеренко Т. Є., Матрос О. М., Підлубна О. Д. Накладні і непрямі витрати підприємства як інструмент управлінського обліку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 949-954.
39. Ленъ В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні : основи та практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2008. 608 с.
40. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Чакалова Н. С. Теорія і методика документування обліку і аудиту : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2020, 400 с.
41. Маренич Т. Г. Бухгалтерський облік в агроформуваннях : підручник. Київ : ВД «Професіонал», 2005. 896 с.
42. Меліхова Т. О., Шишига М. П. Удосконалення обліку і аудиту адміністративних витрат підприємства. *Економіка та держава*. 2020. № 11. С. 28–34. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.11.28.
43. Михайлишин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2012. № 2 (3). С. 130-135. URL: <https://economics.op.edu.ua/files/archive/2012/No2/130-135.pdf>
44. Міжнародний стандарт аудиту (МСА) 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення». URL:

- [https://mof.gov.ua/storage/files/2_ISA_315_\(Revised_2019\)_Full_Standard_and_Conforming_Amendments_\(uk\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_ISA_315_(Revised_2019)_Full_Standard_and_Conforming_Amendments_(uk).pdf)
45. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду іншого надання впевненості та супутніх послуг. *Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська палата України*. Київ, 2018. Ч.1. 1142 с.
 46. Морозюк Ю. Ю., Меліхова Т. О., Мусійченко О. Г. Удосконалення обліку та аудиту витрат на збут і маркетинг для формування бюджету в умовах фінансової невизначеності. *Агросвіт*. 2025. № 1.
 47. Морозюк Ю. Ю., Меліхова Т. О. Особливості обліку витрати маркетинг та збут. *Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 5-6 грудня 2024 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2024.
 48. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80 (дата звернення 20.03.2026).
 49. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Організація обліку та аудиту витрат на збут підприємства: стан та напрями вдосконалення. *Глобальні та національні проблеми економіки. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв. 2018. №22. С.965-971. URL: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/4033-mulik-t-o-mulik-ya-i-organizatsiya-obliku-ta-audit-vitrat-na-zbut-pidpriemstva-stan-ta-napryami-vdoskonalennya> (дата звернення: 25.04.2026).
 50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
 51. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. №20 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>

52. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 19.01.2010 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 20.03.2026).
53. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://sfs.gov.ua/nk/>
54. Подмешальська Ю. В., Степаненко В. А. Облік витрат на збут. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 31–35. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.31.
55. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення 20.03.2026).
56. Потриваєва Н.В., Громова Я.М. Удосконалення аудиту поточних зобов'язань у взаємозв'язку з оптимізацією облікового процесу. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. Вип. 2. С. 11–15. URL: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2018/n98/n98v2r2018potryvaieva.pdf>
57. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 15.03.2026).
58. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 15.03.2026).
59. Пчелянська Г.Б., Маркова Т.Д., Дойчева К.С. Особливості аудиту в комп'ютерному середовищі. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Том 8, Випуск 3. С. 46–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2016_8_3_8
60. Ружицький А.В. Основні поняття, пов'язані зі взаєморозрахунками підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3. С. 171–174.
61. Сафарова А. Методика аудиту поточних зобов'язань. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1. С. 59–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2015_1_14

62. Свіриденко А. Витрати на пакування: куди віднести? *Податки & бухоблік*. 2020. № 18. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2020/march/issue-18/article-107312.html> (дата звернення: 25.04.2026).
63. Свіриденко А. Облік представницьких витрат. *Податки & бухоблік*. 2018. № 41. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/may/issue-41/article-36647.html?srsId=AfmBOori5ndR12fi5d7NbYYlCzjolGYKzCZIJv9UY1Qsy_CQIdcKmE8y (дата звернення: 25.04.2026).
64. Соколовська Н. Поштові витрати підприємства: бухгалтерський облік та оподаткування. *Все про бухгалтерський облік*. 2021. № 31. С. 33.
65. Сук П. Облік витрат, що підлягають розподілу. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2005. № 12. С.8-14.
66. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 656 с.
67. Царевська Т. Облік витрат діяльності підприємства. *Податки & бухоблік*. 2019. № 99. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/december/issue-99/article-105876.html> (дата звернення: 25.04.2026).
68. Шевчук О. Особливості методики аудиту витрат на збут. *Економічний аналіз: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту*. 2010. Вип. 6. С. 526-529.
69. Шерстюк О.Л., Гнат'єва Т.М., Ткачук Г.О. Маркетингові комунікації: сутність і завдання для бухгалтерського обліку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 4. С. 14-19. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-4-3>
70. Шпилик С.В. Управління збутовою діяльністю підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 4 (37). С. 88–95.
71. Югаз Є.Ф. Економічна сутність договірних відносин підприємства та форми розрахунків з постачальниками і підрядниками. *Економічний вісник університету*. 2011. Випуск №17/2. С.90-94. URL: <https://econpapers.repec.org/article/scn032862/15979639.htm>

72. Яремик М. Особливості тестування системи внутрішнього контролю в аудиті кредиторської заборгованості. *Економіка та суспільство*. 2023. №52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-87>
73. Ярмоленко В.П. Про склад і класифікацію виробничих витрат. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2010. № 11. С.20-24.

ДОДАТКИ